

અનુક્રમણિકા

1. આપણે અખ્લાક શા માટે કેળવવા જોઈએ ?.....	5
2. સ્વચ્છતા.....	11
3. એકતા અને ભાઈચારો.....	14
4. એકબીજાના સંપર્કમાં રહેવું.....	17
5. સ્વાવલંબન.....	25
6. સામાજિક જીવન.....	30
7. ઈસ્લામી સંસ્કૃતિ.....	39
8. ઈચ્છાશક્તિનો વિકાસ.....	43
9. સચ્ચાઈ.....	46
10. એડસાન અને શુક્ર.....	48
11. સદ્દકા.....	54
12. ઈન્સાફપસંદી અને ઈસ્લામના ધારાધોરણ મુજબ ઈન્સાફ કરવો.....	61
13. સત્તા, ઈજ્જત અને દોલતની ભૂખ.....	66
14. ગીબત અને તોડમત.....	70
15. છળ અને કપટ.....	76
16. વફાદારી અને વાદાખિલાફી.....	82

17. એવાં કાર્યો કે જે ખુશાલીને નોતરે છે.....86

સબક 1 : આપણે અખ્લાક શા માટે કેળવવા જોઈએ ?

ઈસ્લામમાં સદાચાર ઉપર ઘણો ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. આવું શા માટે છે ? આપણું આચરણ શા માટે સારું હોવું જોઈએ ? આપણે શા માટે બીજા લોકોનું સન્માન કરવું જોઈએ ? આનું કારણ શું છે ?

તેને સમજવા માટે આપણે આટલી વાત સમજવી પડશે.

જ્યારે અલ્લાહે માણસનું સર્જન કર્યું તો અલ્લાહે તેને બે ભાગમાં સજ્યો. એક ભાગ ગાડીના ખાલી ખોખા જેવો હતો કે જેની અંદર કોઈ વસ્તુ મૂકી શકાય, તે ખોખાનું નામ ‘શરીર’ છે. બીજો ભાગ ગાડીના એન્જિન જેવો હતો અને તેનું નામ ‘નફ્સ’ છે.

આપણું શરીર એવું છે કે જેની સંભાળ રાખવી પડે, આપણે તેને ખોરાક આપવો પડે અને તેને ગરમ રાખવું પડે, નહીંતર આપણું શરીર બીમાર થઈ જશે અને તેને તકલીફ થશે.

આપણા નફ્સની પણ સંભાળ રાખવાની જરૂર છે, નહીંતર તે પણ બીમાર થઈ જશે.

નક્સની સંભાળ રાખવાની રીત સાંભળવું, વિચારવું, સન્માન કરવું અને મદદ કરવી છે. જ્યારે આપણે કોઈની મદદ કરીએ છીએ તો આપણને ખુશી થાય છે, પરંતુ તે ખુશી આપણા શરીરને થતી નથી. આપણા હાથ, પગ કે માથું ખુશીનો અનુભવ નથી કરતા, કોઈ અન્ય વસ્તુ ખુશીનો અનુભવ કરે છે અને તે આપણો નક્સ છે.

ઈસ્લામી અખ્લાક નક્સનો ખોરાક છે, જો આપણે આવો ખોરાક તેને નિયમિત રીતે આપીએ તો તે સ્વસ્થ રહેશે.

આ વાત એક અન્ય સવાલ પેદા કરે છે અને તે એ છે કે બધા જ મઝહબો સદાચાર શીખવે છે, તો પછી આપણે બીજા મઝહબને કેમ ન માનીએ ?

તેનો જવાબ એ છે કે બધા મઝહબો કે જે અલ્લાહ તરફથી મોકલવામાં આવ્યા હતા તેમની જુદી જુદી શરીઅતો હતી. દરેક મઝહબમાં વિસ્તાર અને વધારો થતો રહ્યો અને છેવટે ઈસ્લામનું આગમન થયું જેમાં શરીઅતને સંપૂર્ણ કરી દેવામાં આવી.

બધા મઝહબોને તેમના માનનારોઓએ બદલી નાખ્યો. ફક્ત ઈસ્લામ કે જે રાત્રે તેને નાઝિલ કરવામાં આવ્યો હતો ત્યારથી તે આજ સુધી એટલો જ શુધ્ધ છે. તેનો અર્થ એ કે ઈસ્લામી અખ્લાક ઉપર અમલ કરીને તમે તમારા નફ્સને સૌથી સારો ખોરાક આપીને પોષણ આપો છો.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “મને ઉચ્ચ અખ્લાકને સંપૂર્ણ કરવા માટે જ મોકલવામાં આવ્યો છે.”

અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે, The eyes are the windows to the soul. એટલે કે આંખો નફ્સની બારીઓ છે.

એનો અર્થ એ કે જે પણ વસ્તુને આપણે જોઈએ તે વસ્તુ સીધી આપણા નફ્સને પ્રભાવિત કરશે. જો તમે હરામ વસ્તુઓને જોશો તો તમે તમારા નફ્સનો મર્તબો ઘટાડશો અને જો તમે હરામ વસ્તુઓને જોવાથી દૂર રહેશો તો તમે તમારા નફ્સના ઈમાનને મજબૂત કરશો.

આજની દુનિયાની સમસ્યા એ છે કે તેમાં શરીરની તો સંભાળ લેવાય છે, પરંતુ નફ્સની પૂરેપૂરી અવગણના થાય છે તેના જ કારણે નફ્સ બીમાર થઈ જાય છે અને લોકોને તેની ખબર પડતી નથી. આવી બીમારીઓ તીવ્ર અને લાંબા ગાળાનું નુકસાન કરે છે.

નફ્સના સૌથી મહાન ડોક્ટર કે જેમણે આપણને નફ્સની સંભાળ લેવાના નિયમો બતાવ્યા છે અને દાખલા પૂરા પાડ્યા છે, તે છે ચૌદ માઅસૂમીન (અ.).

હવે આપણે નફ્સની ચકાસણી કરીશું અને જોઈશું કે તે કેવો છે. કુરઆને મજીદમાં આપણને વિભિન્ન પ્રકારના નફ્સની જાણકારી આપવામાં આવી છે.

નફ્સના ત્રણ મુખ્ય સ્વરૂપો છે જે આ પ્રમાણે છે :

1. નફ્સે અમ્મારા :

નફ્સનું આ સૌથી ખરાબ સ્વરૂપ છે. આ નફ્સ બૂરાઈ તરફ લઈ જાય છે. જ્યારે માણસ આ તબક્કા સુધી પહોંચે છે તો અલ્લાહની નજરમાં તે જનવર કરતાં વધારે નિમ્ન કક્ષાનો બની જાય છે.

આ તબક્કામાં તે સ્વાર્થી બની જાય છે. હરામ વસ્તુઓને જુએ છે અને કોઈની પરવા કરતો નથી, આ વાતો તેની બીમારીનાં લક્ષણો છે. જેવી રીતે ખાંસી આવવી અને નાકમાંથી પાણી પડવું તે શરદીનાં લક્ષણો છે.

2. નફ્સે લવ્વામા :

આ એ તબક્કો છે કે જ્યારે આપણે ખરાબ નથી હોતા તેમ છતાં આપણે બદી કરતા હોઈએ છીએ. આ નફ્સને ‘ઝમીર’ પણ કહેવાય છે કારણ કે જ્યારે પણ આપણે બદી કરીએ છીએ તો આ નફ્સ આપણને કહે છે કે આપણે એવું કરવું જોઈતું ન હતું અને એ કે આપણે તે બદીથી તોબા કરવી જોઈએ.

3. નફ્સે મુત્મઈન્ના :

આ એ તબક્કો છે કે જે આપણા જીવનનો મક્સદ છે અને તે છે અલ્લાહ સાથે સંપૂર્ણ સંતોષ એટલે કે ઈત્મીનાનનો તબક્કો. જાણી જોઈને કોઈ ગુના ન કરવા અને નેકી કરવામાં આનંદ મેળવવો. આશૂરાના દિવસે જ્યારે ઈમામ હુસૈન (અ.)એ તલવાર નીચે મૂકી દીધી ત્યારે આ જ નફ્સને બોલાવવામાં આવી રહ્યો હતો અને એક નિદા સંભળાતી હતી કે,

પારા-૩૦, સૂરએ ફજ, સૂરા-૮૮, આયત-૨૭, ૨૮, ૨૯ અને ૩૦

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾

فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۖ وَادْخُلِي جَنَّاتٍ ﴿٢٩﴾

(અય નફ્સે મુત્મઈન્ના ! પાછો આવી જ તારા રબની તરફ (પોતે) રાજી થઈને, (અલ્લાહને)

રાજી કરીને, પછી મારા બંદાઓમાં દાખલ થઈ જ અને મારી જન્નતમાં દાખલ થઈ જા.)

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “નફ્સ એક જંગલી ઘોડા સમાન છે કે જેના પર તમે સવારી કરી રહ્યા છો, જો તમારું ધ્યાન એક ક્ષણ માટે પણ ભટકી જશે તો તે તમને નીચે પછાડી દેશે.”

એક અન્ય કોલ મુબારકમાં ફરમાવે છે કે, “નફ્સને તેની ભૂખથી રોકી રાખવો તે જિહાદે અકબર છે.” અહીં મૌલા અલી (અ.) નફ્સે અમ્મારાનો ઉલ્લેખ કરી રહ્યા છે.

સબક 2 : સ્વચ્છતા

સ્વચ્છતા એ નબીઓની સુન્નતોમાંથી છે.

સ્વચ્છતા જળવલી અને પાક રહેવું એ ઘણી જ મહત્ત્વની વાત છે, પરંતુ અહીં આપણે સ્વચ્છતાના એક અન્ય પાસા તરફ ભાર મૂકીશું.

સ્વચ્છતા વિષે આપણે એવી રીતે ન વિચારવું જોઈએ કે તે કે જે કાંઈ આપણે કરીએ છીએ અથવા નથી કરતા તેના ઉપર આધારિત છે, બલ્કે આપણે વિચારવું જોઈએ કે સ્વચ્છતા આપણો જ ભાગ છે.

આપણા દરેક કાર્યમાં અને વિચારમાં સ્વચ્છતા હોવી જોઈએ. ફક્ત એટલું જ નહીં કે આપણે આપણા શરીરને સ્વચ્છ રાખીએ, પરંતુ આપણા વિચારો અને કાર્યોને પણ સ્વચ્છ રાખવાં જોઈએ.

આપણો નફ્સ શુધ્ધ પાણી જેવો છે અને જે વસ્તુની અંદર આપણો નફ્સ સમાયેલો છે એટલે કે આપણું શરીર, તે વાસણ જેવું છે. જે કાંઈ આપણે નજરોથી જોઈએ છીએ તે આપણા નફ્સના

પાણીમાં દાખલ થઈ જાય છે, જો આપણે ખરાબ વસ્તુને જોઈએ તો આપણે આપણા નફ્સને ગંદો કરી નાખીએ છીએ. જ્યારે આવું બને છે તો આપણે એવી એવી વસ્તુઓ જોવાની અને એવાં એવાં કાર્યો કરવાની ઈચ્છા ધરાવતા થઈ જઈએ છીએ કે જે આપણા નફ્સને વધુ નુકસાન પહોંચાડે છે એટલે સુધી કે આપણા નફ્સનું પાણી એટલું બધું મેલું થઈ જાય છે કે આપણે તેની ગંદકીમાં જ ગૂંચળાઈને ડૂબી જવાના.

આપણે જો ફક્ત નેક વસ્તુઓને જ નફ્સમાં દાખલ થવા દઈશું તો આપણો નફ્સ સ્વચ્છ રહેશે.

આવું કરવાની એક રીત છે અને તે હંમેશાં તહારતની સ્થિતિમાં રહેવું. આપણે જો હંમેશાં વુઝૂની હાલતમાં રહીએ અથવા જુમ્આ અને મુસ્તહબ દિવસોના ગુસ્લ કરતા રહીએ તો આપણે અલ્લાહ વિષે જ વિચાર કરતા રહીશું અને આવું કરવાથી આપણે શયતાનથી અને આપણા દિલમાં તેણે મૂકેલા ખોટા વિચારોથી સુરક્ષા પામી જઈશું.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “એવો સમય આવશે કે લોકોના નફ્સ ગંદા હશે, પરંતુ તેમનો દેખાવ સુંદર હશે. તેઓ દુન્યવી બાબતોની લાલચ કરશે અને જે કંઈ અલ્લાહ પાસે છે તેની ઈચ્છા નહીં કરે. તેમનો દીન ફક્ત દેખાવ ખાતર હશે, પછી તેઓ ડૂબતા માણસની જેમ ઈબાદત કરશે અને અલ્લાહ તેમની ઈબાદત કબૂલ નહીં કરે.”

સૂઈ જતાં પહેલાં વુઝૂ કરવા જેવાં સામાન્ય કાર્યો સુન્નતે મોઅકકેદા છે. જો આવું કરવામાં આવે તો તમને એવો સવાબ મળશે કે જાણે આખી રાત તમે ઈબાદતોમાં વિતાવી હોય.

સ્વચ્છતાનાં આપણાં કાર્યો બાહ્ય છે. આપણને શિખવાડવામાં આવે છે કે આપણે આપણા શરીરને અને વસ્ત્રોને સ્વચ્છ રાખવાનાં, પરંતુ આપણે આપણા ઘરની અને તેની આજુબાજુની સફાઈ કરવામાં પણ ભાગ લેવો જોઈએ.

મુસલમાનની એક નિશાની એ પણ છે કે જ્યારે પણ તે કોઈ વસ્તુને વાપરે છે તો તેને પહેલાં કરતાં વધારે સાફ સૂથરી કરી દે છે. તેનો અર્થ એ કે આપણે બીજા લોકો માટે ઉદાહરણ પૂરું પાડવું જોઈએ અને આપણા ગામના રસ્તાઓને કચરાથી સાફ અને આપણા ઘરોને વ્યવસ્થિત રાખવા જોઈએ, જો આપણે આવું કરીશું તો કોઈ આપણા ઉપર આક્ષેપ નહીં કરી શકે, બલ્કે આપણે ઈસ્લામને એવી ખ્યાતિ અપાવીશું કે જેવી ખ્યાતિનો તેને હક છે.

સબક 3 : એકતા અને ભાઈચારો

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરએ હોજોરાત, સૂરા-૪૯, આયત-૧૦

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ

تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

(ખરેખર મોમિનો ભાઈઓ છે માટે તમારા બે ભાઈઓ વચ્ચે સુલેહ કરાવો અને અલ્લાહનો

તકવો કરો કે કદાચ તમારા ઉપર રહમ કરવામાં આવે.)

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “મુસલમાન તે છે કે જેના હાથ અને જીભથી બીજા મુસલમાનો સુરક્ષિત રહે.”

ઉપરોક્ત હદીસ બતાવે છે કે જો કોઈ મુસલમાન બીજા મુસલમાનને પોતાના હાથ વડે શારીરિક ઈજા પહોંચાડે અથવા પોતાની જીભ વડે માનસિક ઈજા પહોંચાડે તો તે માણસ મુસલમાન નથી.

ભાઈયારો એટલે કે મુઆખાત. તેનાથી સૌ પહેલાં મુસલમાનોને રસૂલલ્લાહ (સ.)એ પરિચિત કરાવ્યા હતા, જ્યારે કે મક્કાવાસીઓને પોતાના ઘર અને મિલકતો છોડીને મદીના હિજરત કરવાની ફરજ પડી હતી. રસૂલલ્લાહ (સ.)એ એક એક મક્કાવાસીને એક એક મદીનાવાસીના ભાઈ બનાવ્યા હતા કે જેથી તેઓ એકબીજાની મદદ કરી શકે.

ઈસ્લામ રસૂલલ્લાહ (સ.)ને ઉમ્મતના પિતા માને છે, માટે આપણે બધા ઈસ્લામ વડે એકબીજાના ભાઈ છીએ. આખી ઉમ્મત એક મોટા પરિવારની જેમ છે જેમાં કોઈ એક માણસ કંઈ કરે તો તેની અસર પરિવારના બીજા માણસોને થાય છે.

એક વખત એક હોડીમાં લોકોનું એક ટોળું સવારી કરી રહ્યું હતું. તે લોકો વાદવિવાદ કરી રહ્યા હતા કે એકતાની કોઈ જરૂર નથી અને કોઈ માણસ કંઈ પણ કરે તેનાથી બીજાને કંઈ ફેર પડતો નથી.

એક માણસ કહી રહ્યો હતો કે એકતાની અને ભાઈચારાની જરૂર છે. તે માણસ હોડીના એક ખૂણામાં જઈને હોડીના તળિયા ઉપર કાણું કરવા લાગ્યો.

બીજા લોકો કે જેઓ કહી રહ્યા હતા કે એકતાની કોઈ જરૂર નથી, તેમણે એ માણસને પૂછ્યું કે, “તું પાગલ તો નથી થઈ ગયો ને ? કારણ કે જો તું કાણું કરી નાખીશ તો આપણે બધા ડૂબી જઈશું.” પેલા માણસે જવાબ આપ્યો કે, “તમે ચિંતા ન કરો, તમારા કહેવા પ્રમાણે હું જે કંઈ કરી રહ્યો છું તેનાથી તમને કંઈ ફેર પડશે નહીં.”

એટલે લોકોને ખબર પડી કે એકતાની વાત સાચી છે અને રાજાખુશીથી જીવવા માટે એકબીજાની દેખરેખ રાખવી અને આપસમાં એકતા જાળવવી જરૂરી છે.

યાદ રાખો કે એક ભાઈ તરીકે દરેક મુસલમાનને તમારા ઉપર અધિકાર છે અને આપણે બધા ઈસ્લામ વડે જોડાયેલા છીએ.

સબક 4 : એકબીજાના સંપર્કમાં રહેવું

આખા જીવન દરમિયાન આપણે સતત પારણાથી લઈને કબર સુધીની મુસાફરીમાં આગળ વધતા રહીએ છીએ. આ મુસાફરી દરમિયાન આપણે અનેક પ્રકારના લોકોને મળીએ છીએ. તેમાંથી કેટલાક એવા હોય છે કે જે આપણી નજરોથી દૂર જાય એ પહેલાં જ આપણે તેમને ભૂલી જઈએ છીએ અને કેટલાક અન્ય એવા હોય છે કે તેઓ સાત સમુદ્ર પાર ચાલ્યા જાય તો પણ આપણે તેમને યાદ રાખીએ છીએ.

દરેક માણસ કે જેને આપણે મળીએ છીએ તે એક અથવા બીજા પ્રકારે જે કંઈ આપણે છીએ તેમાં સુધારો વધારો કરે છે. આપણે લોકો સાથે કેવું વર્તન કરીએ છીએ તે અંગત બાબત છે અને વ્યક્તિગત રીતે જુદા જુદા પ્રકારનું વર્તન હોય છે અને તેનું પ્રતિબિંબ આપણી સાથે બીજા લોકો કેવું વર્તન કરે છે તેમાં જોવા મળે છે.

લોકોના જે જૂથની હંમેશાં અવગણના થાય છે તે છે પરિવારજનો. એમ છતાંય કે જ્યારે આપણી પડતી આવે છે અને બધા આપણો સાથ છોડી મૂકે છે ત્યારે આપણા પરિવારજનો જ આપણને સહારો આપે છે.

પરિવાર :

પરિવાર લોકોનું એવું જૂથ છે કે જે આપસમાં એક વિશેષ સંબંધથી જોડાયેલું હોય છે. આ સંબંધ લોહીનો પણ હોઈ શકે કે પછી કોઈ અન્ય પ્રકારનો પણ સંબંધ હોઈ શકે.

આપણો પરિવાર આપણી સાથે કેટલોય દુર્વ્યવહાર કેમ ન કરે અથવા તો તેમને રાજી રાખવો કેટલોય મુશ્કેલ કેમ ન હોય, આપણે હંમેશાં પરિવારની એકતા જાળવવાની કોશિશ કરવી જોઈએ અને આપણા સગાંસંબંધીઓ જોડે સંપર્કમાં રહેવું જોઈએ.

શક્ય છે કે કેટલીક વાર તમારા માટે તમારા નિકટના સંબંધીઓના અપશબ્દો અથવા અપમાનોને સહન કરવાં મુશ્કેલ બની જાય, પરંતુ જો તમે સ્વાર્થી લોકોને પરોપકાર વડે બદલો આપશો તો તમે પોતાને મહાન સાબિત કરશો અને એક સારો દાખલો પૂરો પાડવાનો અલ્લાહ તમને બદલો આપશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૪, સૂરએ નહલ, સૂરા-૧૬, આયત-૮૦

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

(પરેપર અલ્લાહ ઈન્સાફનો અને એહસાનનો અને નજીકના સંબંધીઓની સાથે બક્ષિસનો હુકમ કરે છે અને નિર્લજ્જતા, બદી અને નાફરમાનીથી રોકે છે. તમને (અલ્લાહ) શિખામણ આપે છે કે કદાચ તમે બોધપાઠ લેનારાઓમાંથી થઈ જાઓ.)

સહીફાએ કામેલામાં આપણા ચોથા ઈમામ (અ.)ની દુઆને યાદ કરો :

“અય અલ્લાહ ! મારા ઉપર એવી રહેમત વરસાવ કે જે લોકો મારાથી દુર્વ્યવહાર કરે હું તેમની સાથે સદ્વ્યવહાર કરું.”

તમારા પરિવાર સાથે રહેવું તમારી ફરજ છે, જો તેમનો વાંક હોય તો પણ ક્યારેય તમારા વિચારોમાં અભિમાન અથવા રાજકારણને ન આવવા દો. એવી રીતે વર્તન કરતા રહો કે જે અલ્લાહને પસંદ છે, અંતે બધું જ સારું થઈ જશે.

પાડોશીઓ અને વડીલો :

પાડોશીઓની અદબ કરવી તેનો અર્થ એ નહીં કે આજુબાજુના ઘરોમાં રહેતા લોકોની અદબ કરવી, પરંતુ તેનો અર્થ તમારા વિસ્તારમાં રહેતા બધા લોકો કે જે તમારા ઘરથી ૪૦મા ઘર સુધી રહેતા હોય તેમની અદબ કરવી એમ થાય છે.

આપણે આપણા પાડોશીઓની સાથે રહેમદિલીથી વર્તવું જોઈએ અને કોશિશ કરવી જોઈએ કે એવાં કાર્યો ન કરીએ જેનાથી તેમને અસુવિધા થાય. આપણે તેમની દરેક રીતે મદદ કરવી જોઈએ જેવી કે સમયનો ભોગ આપીને અને જરૂર પડે તો આર્થિક સહાય આપીને.

રસૂલુલ્લાહ (સ.) તેમના પાડોશીઓ સાથે એટલી વિનમ્રતાથી વર્તતા હતા અને તેમના માટે એટલી બધી મદદ કરતા હતા કે તે સમયના મુસલમાનોને ચિંતા થતી હતી કે દરેક મુસલમાન ઉપર પોતાની વસિયતમાં પાડોશીઓને શામેલ કરવા વાજિબ ન થઈ જાય.

આપણે આપણા પાડોશીઓની અદબ આપણી ખુશાલીના દિવસોમાં જેવા કે ઈદુલ ફિત્રમાં તેમને હલવો અથવા અન્ય મીઠાઈ મોકલીને પણ કરી શકીએ છીએ. આવી રીતે આપણે ગેરમુસ્લિમોને પણ બતાવી શકીએ છીએ કે ઈસ્લામ એક શાંતિપ્રિય મઝહબ છે અને મુસલમાનો મૈત્રીપૂર્ણ અને મદદગાર હોય છે.

વડીલોની અદબ પણ ઘણી મહત્ત્વની બાબત છે. વડીલો ફક્ત વૃધ્ધ લોકો નથી, પરંતુ એવા લોકો છે કે જેમણે પોતાની કોમની પ્રગતિ માટે પોતાનો ફાળો આપી દીધો છે. તેમણે ઘણી મહેનત કરી છે અને તેમની મહેનતના જ કારણે આજે આપણી પાસે આટલી બધી સુવિધાઓ છે.

શું આવું કરવું ન્યાયપૂર્ણ કહેવાય કે જ્યારે તેઓ વૃધ્ધાવસ્થાએ પહોંચે અને મહેનત ન કરી શકે ત્યારે આપણે તેમને ભૂલી જઈએ અને વૃધ્ધાવસ્થામાં તેમને એકલા મૂકી દઈએ ?

આજે આપણે યુવાન છીએ, પરંતુ આપણને ત્યારે કેવું લાગશે કે જ્યારે આપણે આપણી મહેનતને આપણી કોમ માટે સમર્પિત કરી દીધી હશે અને વૃધ્ધાવસ્થાએ પહોંચીશું ત્યારે આપણી કોમના નવયુવાનો આપણી અવગણના કરશે અને આપણને ભૂલી જશે ?

આપણે આપણા વડીલોની માત્ર અદબ જ કરવી ન જોઈએ, પરંતુ આપણે તેમનો શુક્રિયા પણ અદા કરવો જોઈએ અને તેમની શિખામણને પણ સાંભળવી જોઈએ.

આપણે ભલે ઘણું બધું જાણતા હોઈએ, પરંતુ આપણા વડીલો પાસે અનુભવ છે અને મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે વસ્તુ ઈલ્મ કરતાં વધારે સારી છે તે અનુભવ છે.”

અલ્લાહ તઆલા હદીસે કુદસીમાં ફરમાવે છે કે, “કોઈ પણ કોમના સૌથી સારાં ઘરેણાં એ કોમના વૃધ્ધ લોકો છે. તેઓ એટલી બધી બરકતોનું કારણ છે કે જો નવયુવાનોને ખબર હોત કે અલ્લાહ વૃધ્ધ લોકો સાથે કેટલી મોહબ્બત કરે છે તો નવયુવાનો તેમને એક પણ ક્ષણ માટે એકલા ન છોડતા.”

ગરીબો, બીમારો અને નોકરો :

આ લોકોની પરિસ્થિતિ એવી હોય છે કે તમારી સત્તા તેમના ઉપર ચાલે છે. લોકોની સાથે અદબ અને રહેમદિલી સાથે વર્તન કરવું એક અલગ બાબત છે અને તેમની સાથે વ્યવહાર કરવો એક અલગ બાબત છે.

એક વખત એક ગરીબ માણસ હતો કે જે ખેતરમાં કામ કરતો હતો. તેનાં કપડાં ધૂળવાળાં અને ફાટી ગયેલાં હતાં. તે નમાઝ પઢવા માટે મસ્જિદમાં આવ્યો અને એક માલદાર માણસ પાસે બેસી ગયો. માલદાર માણસે પોતાનાં કપડાં એક બાજુએ સંકિલી લીધાં કે જેથી તે ગરીબ માણસને અડકે નહીં.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેને આવું કરતો જોઈ લીધો અને માલદાર માણસને પૂછ્યું કે, “તમે આવું શા માટે કર્યું ? શું તમે એમ સમજતા હતા કે ગરીબ માણસને અડકવાથી તમને તેની ગરીબાઈનો ચેપ લાગી જશે ?”

માલદાર માણસે માફી માગી અને ગરીબ માણસને પોતાની અડધી દોલત આપી દેવાની રજૂઆત કરી. ગરીબ માણસે ના પાડી દીધી અને કહ્યું કે, “મને ડર છે કે જો હું તમારી અડધી દોલત લઈને માલદાર બની જઈશ તો મારામાં પણ અભિમાન આવી જશે અને હું ગરીબ લોકોની અદબ કરવાનું ભૂલી જઈશ.”

આ વાત બતાવે છે કે આપણે માત્ર બીજાઓની જ અદબ કરવાની છે એટલું જ નહીં, બલ્કે બીજાઓને આપણા જેવા સરખા પણ ગણવાના છે.

આપણામાંથી કેટલા લોકોએ ક્યારેય પણ બીમારોને ખુશ કરવા માટે હોસ્પિટલની મુલાકાત લીધી છે ? અલ્લાહે આપેલા સ્વાસ્થ્યની કિંમત આપણે સમજતા નથી.

ઘણા બધા લોકો એવા છે કે જેઓ આપણા જેવા ખુશનસીબ નથી. આપણને શી ખબર કોઈ દિવસ એવો પણ આવે કે આપણે પણ બીમાર થઈ જઈએ કે આપણો પણ અકસ્માત થઈ જાય.

અલ્લાહે આપણને જે સલામતી આપેલી છે તેનો શુક્ર આપણે આવી રીતે અદા કરી શકીએ છીએ કે હોસ્પિટલમાં જઈને બીમારોને ખુશ કરીએ, એમની સાથે વાતચીત કરીએ, એમને નાની નાની ભેટ આપીએ કે જેથી તેમને ખબર પડે કે લોકો તેમને ભૂલી નથી ગયા.

આવું કરવાથી તમે અલ્લાહનો સાચો શુક્ર અદા કરી શકો છો અને જે લોકોની પાસે તમારા જેટલું સ્વાસ્થ્ય અને તમારા જેટલું ધન નથી તેમને તમે તમારા પોતાના સ્વાસ્થ્ય અને ધન વડે મદદ કરી શકો છો.

નોકરો તમારા ગુલામ નથી. એ તમારા માટે કામ કરે છે.

જો તમારા ઘરમાં નોકરાણી હોય કે જે તમારું ઘરકામ કરી નાખતી હોય અથવા તો ઘરની બહારનાં તમારાં કામ સંભાળતી હોય તો પછી તે તમારી સેવા કરી રહી છે. આપણું વર્તન નોકરોની સાથે એવું ન હોવું જોઈએ કે જાણે તેઓ હલકા અથવા નીચા દરજ્જાના હોય. જો આપણે આવું કરતા હોઈએ તો તે અભિમાનની નિશાની છે.

હઝરત બીબી ફાતેમા (સ.) પાસે એક કનીઝ હતાં કે જે તેમના ઘરકામમાં મદદ કરતા હતા. જ્યારે તે કનીઝ ઘરનું કામ કરી રહ્યા હોય તો હઝરત બીબી ફાતેમા (સ.) બેસી રહેતાં ન હતાં, બલ્કે બન્ને વચ્ચે કામ વહેંચી દેતાં હતાં.

એક દિવસ કનીઝ કામ કરે તો બીજા દિવસે હઝરત બીબી ફાતેમા (સ.) કામ કરતાં હતાં. જ્યારે તેઓ દસ્તરખ્વાન ઉપર બેસતાં તો સાથે બેસતાં હતાં. આ બતાવે છે કે આપણે આપણા નોકરો સાથે કેવી રીતે વર્તન કરવું જોઈએ.

સબક 5 : સ્વાવલંબન

બીજા લોકો ઉપર આધાર રાખવો એટલે તેમના મોહતાજ થઈ જવું.

જ્યારે બાળકનો જન્મ થાય છે તો શરૂઆતનાં કેટલાંક વર્ષો સુધી તે સંપૂર્ણ રીતે મોહતાજ હોય છે. તે ખોરાક માટે, કપડાં માટે અને વહાલ માટે સંપૂર્ણ રીતે તેની માતા ઉપર આધાર રાખતું હોય છે.

અલ્લાહે આપણને એવું જીવન આપ્યું છે કે જેમાં આપણે જન્મથી જ મોહતાજ હોઈએ છીએ. જ્યારે આપણે મોટા થઈ જઈએ છીએ તો બીજા લોકો જેવા કે આપણા બાળકો આપણા મોહતાજ હોય છે અને જ્યારે છેવટે આપણે વૃધ્ધાવસ્થાએ પહોંચીએ છીએ તો આપણે અશક્તિના કારણે ફરીથી બીજાઓના મોહતાજ થઈ જઈએ છીએ.

આવી રીતે જીવન એક ચક્ર સમાન છે જેમાં આપણે એક પરિસ્થિતિથી બીજી પરિસ્થિતિ સુધી આગળ વધતા રહીએ છીએ અને અંતે આપણે પહેલી પરિસ્થિતિ સુધી પાછા આવી જઈએ છીએ.

જ્યારે આપણે બાળક હોઈએ છીએ અને પોતાનું ધ્યાન રાખી શકતા નથી તો આપણે મોહતાજ કહેવાઈએ છીએ. ઈસ્લામ આપણને શિખવાડે છે કે આપણે કેવી રીતે મોહતાજમાંથી બહાર નીકળી શકીએ છીએ અને પોતાનું ધ્યાન પોતે રાખતાં શીખી શકીએ છીએ.

જીવનના આ તબક્કાને બેનિયાઝી કહેવાય છે અને તેનો અર્થ એ થાય છે કે બની શકે તેટલું આપણું કામ આપણે પોતે કરવું. તેનો અર્થ એ નહીં કે આપણે આપણાં બધાં કામ પોતે જ કરવાની હઠ પકડી લેવી. બીજા લોકો જ્યારે આપણી મદદ કરવા આવે તો આપણે તેમની મદદ સ્વીકારવી જોઈએ.

કેટલાક લોકોની એવી ટેવ હોય છે કે તેમને કોઈ પણ વસ્તુની જરૂર પડે તો તેઓ બીજાને કામ સોંપી દે છે, જો તેઓ પોતે કામ કરી શકતા હોય તો પણ.

આ એક ખરાબ ટેવ છે કે જેના કારણે લોકો તેમનાથી દૂર ભાગવા લાગે છે.

ઈસ્લામી અખ્લાક આપણને શિખવાડે છે કે જે કામ આપણે પોતે કરી શકતા હોઈએ તે કામ આપણે કદીય બીજાને ન સોંપવું જોઈએ. આવું કરવા માટે આપણે થોડા વધારે પ્રયત્નો કરવા પડે તો પણ તે કરી લેવા જોઈએ, જો કે કેટલાક લોકો એવા હોય છે કે જેમના ઉપર આ વાત લાગુ

પડતી નથી. દા.ત., માબાપ, વડીલો, અપાહિજો, વગેરે, માટે આપણે શક્ય હોય તેટલું વધારે બેનિયાઝ રહેવું જોઈએ.

આ વાત આપણા ઉપર કેવી રીતે લાગુ પડી શકે છે ?

તેનો અર્થ એ કે દરરોજ સવારે આપણે આપણું બિસ્તર વ્યવસ્થિત કરી લેવું જોઈએ. કમરાની સફાઈ કરી લેવી જોઈએ, વાસણની સફાઈ કરી લેવી જોઈએ અને આપણે આપણાં બધાં કામ પૂરાં કરવાં જોઈએ અને જો આપણે નાના બાળકો ન હોઈએ તો આપણે બીજાઓ પાસે એ આશા રાખવી જોઈએ નહીં કે તેઓ આપણી પાછળ પાછળ ફરીને આપણું કામ કરી આપશે.

કેટલાક લોકો બેનિયાઝીની હદ વટાવી જાય છે. ઈસ્લામ આપણને સમજાવે છે કે આપણે ઉંમરમાં ગમે તેટલા મોટા હોઈએ, આપણા માબાપનો આપણા ઉપર અધિકાર હોય જ છે. આપણા માબાપ આપણાથી ઉંમરમાં મોટાં છે માટે તેમનો અનુભવ પણ વધારે છે અને તેઓ જાણતાં હોય છે કે આપણા માટે શું સારું છે.

તેમ છતાંય કેટલાક બાળકોને તેમના માબાપ સામે આવા જવાબો આપવાની ટેવ હોય છે કે, “અમને ખબર છે કે અમે શું કરી રહ્યા છીએ અને અમને ગમશે તે અમે કરીશું કારણ કે હવે અમે મોટા થઈ ગયા છીએ.”

આપણે એ વાત જાણી લેવી જોઈએ કે આપણે અલ્લાહ સિવાય કોઈના મોહતાજ નથી.

આપણે ગમે તેટલા દોલતમંદ હોઈએ અથવા ગમે તેટલા શક્તિશાળી હોઈએ, પરંતુ આપણે અલ્લાહને આપણા અસ્તિત્વનો હક અદા કરી શકતા નથી. અલ્લાહે આપણું સર્જન કર્યું છે અને દરેક ક્ષણે આપણને સલામતી બક્ષી છે.

કિસ્સો

મુસાફરી ઘણી લાંબી હતી. એક જગ્યાએ બધાએ આરામ કરવાનો વિચાર કર્યો. રસૂલલ્લાહ (સ.) અને તેમના સહાબીઓ ઘોડા પરથી ઊતર્યા અને સામાન છોડી દીધો. પછી તેમણે વિચાર કર્યો કે એક જાનવરને ઝુબહ કરીને ભોજન તૈયાર કરવામાં આવે. એક સહાબીએ કહ્યું, “જાનવરને હું ઝુબહ કરીશ.”

બીજા સહાબીએ કહ્યું, “હું તેની ચામડી ઊતારીશ.”

ત્રીજા સહાબીએ માંસને રાંધવાની તૈયારી બતાવી. આવી રીતે બધાએ એકબીજાની મદદ કરી.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “હું ઈંધણ માટે લાકડાંની શોધમાં જાઉં છું.”

તરત જ બધા સહાબીઓ ઊભા થઈને કહેવા લાગ્યા, “ના, અય રસૂલલ્લાહ ! તમે આરામ કરો.

અમને તમારી સેવા કરવામાં ગર્વ થાય છે, અમે અહીં તમારી સેવા માટે જ આવ્યા છીએ.”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “મને ખબર છે કે તમે બધા આ કામ કરી શકો છો, પરંતુ અલ્લાહ એવા માણસની નફરત કરે છે કે જે પોતાના મિત્રો અને સાથીઓ વચ્ચે રહીને કામ કરતો નથી. અલ્લાહ એવા માણસથી નફરત કરે છે કે જે ઊંચા મરતબાનો દાવો કરીને અહંકાર કરે છે.”

તે પછી રસૂલલ્લાહ (સ.) જંગલ તરફ ચાલ્યા ગયા અને ત્યાંથી તેમણે ભેગી કરેલી ડાળખીઓ અને કાંટા લઈ આવ્યા.

સબક 6 : સામાજિક જીવન

ઈસ્લામ ફક્ત મઝહબ નથી, તે સંપૂર્ણ અને સંતોષી જીવન જીવવાની રીત છે. ઈસ્લામી સામાજિક જીવનનું વર્ણન નીચે કરવામાં આવ્યું છે અને તે પછી મુસલમાનો માટેની આચારસંહિતાની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

ઈસ્લામ એક એવો મઝહબ છે કે જે માનવજાત માટે એકતા અને ભાઈચારાની સાથે રહેવા માટે અલ્લાહ તરફથી મોકલવામાં આવેલી એક ભેટ છે.

જો સમાજની અંદર શાંતિ ન હોય તો એકતા અને ભાઈચારાની સાથે રહી ન શકાય અને જો માણસને પોતાની અંદર શાંતિ ન હોય તો સમાજની અંદર શાંતિ ન આવી શકે.

જો તમે સમાજની કલ્પના એક ફૂટબોલ ટીમ તરીકે કરો તો પછી સફળ થવા માટે ટીમના દરેક માણસે એકબીજાને સહકાર આપવો પડે. જો આખી ટીમે સારી રીતે રમવું હોય તો દરેક માણસે સારી રીતે રમવું પડે.

ઈસ્લામે સામાજિક જીવનની ખુશાલી માટે આચારસંહિતા રચી છે. જો તે માણસની ટેવમાં આવી જાય તો આખા સમાજ પર તેની અસર થાય.

સમાજ માનવજાત માટે એક પરીક્ષા પણ છે કારણ કે તેને તેમાં દરેક તબક્કે કોઈને કોઈ લાલચ હોય છે. આ વાતને નીચેની વાર્તામાં સમજાવવામાં આવી છે.

વાર્તા

એક માણસ હતો કે જે બધા લોકોથી દૂર એક ગુફામાં રહેવા ચાલ્યો ગયો. તે ત્યાં રહેતો હતો, નમાઝ પઢતો હતો અને રોઝા રાખતો હતો.

એક દિવસ એક મુસાફરે તેને જોઈ લીધો અને પૂછ્યું, “તમે અહીં અજાણ્યા સ્થળે શા માટે રહો છો ?”

પેલા માણસે જવાબ આપ્યો, “અહીં મારા માટે ગુનાથી બચવું સહેલું છે એટલે હું અલ્લાહની રઝા પામી શકું છું. અહીં રહીને ન તો મેં કોઈની ગીબત કરી છે કે ન તો કિત્ના કે ફસાદમાં પડ્યો છું કે ન તો ગુસ્સે થયો છું કે ન તો મેં મારા પાડોશીઓનું અપમાન કર્યું છે. હું ઘણો પરહેઝગાર થઈ ગયો છું.”

મુસાફર હસીને કહેવા લાગ્યો, “તમે પોતાની જાતને બેવકૂફ બનાવી રહ્યા છો. અહીં તમે એટલા માટે પરહેઝગાર રહી શક્યા છો કે આજુબાજુ તમે ગુસ્સે થઈ શકો એવો કોઈ માણસ જ નથી.

લોકોની વચ્ચે રહેવું એક પરીક્ષા છે કે તેમની વચમાં રહીને તમે પોતાની જાત ઉપર કેટલો કાબૂ ધરાવી શકો છો.

કોઈ તમારી સાથે ગેરવર્તન કરે તો તમે તેને માફ કરી શકો છો કે નહીં ? તમે ગીબત અથવા મજાક મશ્કરીથી દૂર રહી શકો છો કે નહીં ? વગેરે. અહીં રહીને તો તમે તે પરીક્ષાથી દૂર ભાગી રહ્યા છો. આ તો એવું છે કે જાણે તમે પરીક્ષાના દિવસે સ્કૂલ ન જાઓ અને પછી તમારા માબાપને જઈને કહો કે, “હું પરીક્ષામાં નાપાસ નથી થયો.” તમને એ વાત ખબર હોવી જોઈએ કે અહીં રહીને તમે પરીક્ષામાં હાજરી આપી રહ્યા નથી.

સમાજનું દિલ એ ઈમાન છે કે જે સમાજને એકત્રું રાખે છે અને તેને અલ્લાહની ઈબાદત કરવાની પ્રેરણા આપે છે. આ વાત નમાઝે જમાઅતમાં, મજલિસોમાં અને અન્ય મહેફિલોમાં દેખાય છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૭, સૂરએ અંબિયા, સૂરા-૨૧, આયત-૮૨

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

(પરેખર આ તમારી ઉમ્મત એક ઉમ્મત છે અને હું તમારો રબ છું, માટે મારી ઈબાદત કરો.)

સમાજની શક્તિ તેની એકતામાં છે. એકતાને કારણે આપણા ઉસૂલો અને આપણા ઈમાન ઉપર મક્કમ રહેવામાં આપણને મદદ મળે છે. મોટામાં મોટી મુસીબતની સામે આપણા ઉસૂલો અને ઈમાનમાં કોઈ પણ પ્રકારનું સમાધાન કર્યા વગર આપણે કેવી રીતે મક્કમ થઈને લડી શકીએ તે આપણને કરબલાના મેદાનમાં હઝરત ઈમામ હુસૈન (અ.)એ શિખવાડ્યું છે.

સમાજ એક પરીક્ષા હોવાની સાથે સાથે એક પુરસ્કાર પણ છે કારણ કે સમાજમાં એક માણસને સાચા મિત્રો મળી રહે છે, જે જરૂરતના સમયે તેની મદદ કરે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૩

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

(અય લોકો ! અમે તમારું સર્જન પુરૂષ અને સ્ત્રીમાંથી કર્યું છે અને તમને રાષ્ટ્રો અને કબીલાઓ બનાવ્યા છે કે જેથી તમે એકબીજાને જાણો. (એટલા માટે નહીં કે એકબીજાની સાથે નફરત કરો.)

ખરેખર, તમારામાંથી સૌથી સન્માનનીય અલ્લાહની નજરમાં એ છે કે જે તમારામાંથી સૌથી

વધારે પરહેઝગાર છે, ખરેખર, અલ્લાહ અલીમ અને ખબીર છે.)

ઈસ્લામી અખ્લાકમાં મુસલમાનોએ સમાજની અંદર જે રીતથી જીવવું જોઈએ તેને ઈસ્લામી સામાજિક જીવનની આચારસંહિતા કહેવામાં આવે છે, તે નીચે મુજબ છે :

ઈસ્લામી સામાજિક જીવનની આચારસંહિતા :

ઈસ્લામી આચારસંહિતા એ આદર્શો છે કે જે મુસલમાનોએ સમાજની અંદર જાળવવા જોઈએ. આપણા બધાની એકબીજા પ્રત્યે જવાબદારીઓ છે, ઈન્સાફની જાળવણી કરવાની, એકબીજાના અધિકારોને સાચવવાની.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં આપણને બતાવે છે કે આપણું આચરણ કેવું હોવું જોઈએ.

પારા-૨૬, સૂરએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૧, ૧૨

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا
مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْبِزُوا
أَنفُسَكُم بِالتَّابِزُوا بِاللِّقَابِ^ط

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! એક કોમ બીજી કોમની મશ્કરી ન ઉડાડે, કદાચ કે તેઓ તેમના કરતાં વધારે સારા હોય ન તો આપસમાં પરસ્પર આક્ષેપ કરો કે ન તો એકબીજાને (અપમાન થાય તેવાં)

(ઉપનામ આપો...)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ
وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَّعْضُكُم بَعْضًا ۖ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ
أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهَتْهُ ۖ

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! વધારે પડતી શંકાથી દૂર રહો કારણ કે કેટલીક શંકાઓ કરવી ગુના છે
અને તમારામાંથી કેટલાક કેટલાકની જાસૂસી ન કરે અને ગીબત ન કરે. શું તમારામાંથી કોઈને એ
ગમશે કે પોતાના મરેલા ભાઈનું માંસ ખાય ? તમને આવું નહીં ગમે...)

સમાજમાં સદ્વર્તન કરવાની જુદી જુદી પધ્ધતિઓ છે. બધી પધ્ધતિઓના મૂળમાં રહેમદિલી
વસેલી છે. જો આપણને આપણા ભાઈની જરૂરિયાત સમજાઈ જાય તો પછી આપણે તે પ્રમાણે
સદ્વર્તન કરતા થઈ જઈશું.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “લોકો માટે તે જ વાતને પસંદ કરો કે જે તમે પોતાના માટે
પસંદ કરો છો.”

સૂરએ અસ્ર આયત-૨માં અલ્લાહ તઆલા માનવજાતને સદ્વર્તન કરવાની રીત આવી રીતે
સમજાવે છે :

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿١﴾

(ખરેખર ઈન્સાન નુકસાનમાં છે.)

આ આયત કયામતના દિવસનો ઉલ્લેખ કરી રહી છે કે જ્યારે અલ્લાહ માણસને તેની કબરમાંથી તેના આમાલના સવાલ જવાબ માટે ઊભો કરશે. કેટલાક લોકો કહેશે કે અમે કોઈ નેકી કરી નથી અને આવા લોકો નુકસાનમાં હશે. કેટલાક અન્ય લોકો કહેશે કે અમે નેકી સાથે વર્તન કરતા હતા અને નમાઝ કાયમ કરતા હતા. આ લોકો પણ નુકસાનમાં હશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ અસ્ર, સૂરા-૧૦૩, આયત-૩

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّاصَوْا

بِالصَّبْرِ

(સિવાય કે જેઓ ઈમાન લાવ્યા અને જેમણે નેકીઓ કરી અને આપસમાં સત્ય (હક)ની સાથે

જોડાઈ રહ્યા અને આપસમાં સબરની સાથે જોડાઈ રહ્યા.)

આ આયત બતાવે છે કે ફક્ત નેકી કરતા રહેવું કાફી નથી. આપણને જોઈએ કે આપણે સમાજના લોકોને હક અને નેકીની હિદાયત કરીને તેમની સેવા કરીએ.

આ રીતે ઈસ્લામિક સામાજિક જીવનની મહત્ત્વની આચારસંહિતા ‘અમ્મબિલ માઅરૂફ’ (લોકોને નેકી કરવાનું પ્રોત્સાહન આપવું) અને ‘નદ્યે અનીલ મુત્કર’ (લોકોને બદીથી રોકવા)નો પણ સમાવેશ થાય છે.

ઈસ્લામ એક જ એવો મઝહબ છે કે જે સદ્વર્તન, શિષ્ટાચાર અને નફ્સની પાકીઝગી માટે વિજ્ઞાનની સ્થાપના કરવાનો દાવો કરી શકે છે. મુસલમાન હોવાની સાથે સાથે જે બાર ઈમામને માનતો હોય અને અલ્લાહના અદ્દલમાં ઈમાન ધરાવતો હોય, તેને મોમિન (ઈમાનાવાળો) કહેવાય છે.

એક વખતે મૌલા અલી (અ.)ને પૂછવામાં આવ્યું કે મોમિન કોણ છે ? મૌલા અલી (અ.)એ જવાબ આપ્યો કે મોમિનમાં આ પ્રકારની વિશેષતાઓ હોવી જોઈએ :

- મોમિન એ છે કે જેનાથી લોકોનાં જીવન, દોલત અને ઈજ્જત સલામત રહે છે.
- જ્યારે તે શક્તિશાળી હોય છે તો સહેલાઈથી માફ કરી દે છે અને જાઈઝ માર્ગમાં સખાવત કરે છે.
- તેનું વર્તન વિનયપૂર્ણ હોય છે, તેના કાર્યોમાં અને ચાલમાં નમ્રતા દેખાય છે.
- લોકો તેની મોહબ્બતથી અને વિનમ્રતાથી ખુશ થાય છે. તે બીજા લોકોને આરામ પહોંચાડવા માટે તકલીફ ઉઠાવવા તૈયાર રહે છે.

- તે મિત્રતામાં સાચો હોય છે અને પોતાના વાયદાઓને પૂરા કરે છે.
- તે મઝલૂમોની મદદ કરે છે અને મહેરૂમો સાથે હમદર્દી રાખે છે. તે દુઃખી લોકોને તરછોડી દેતો નથી અને તેમનો બોજો હળવો કરવાની કોશિશ કરે છે.
- તે ગેરહાજર લોકોના અધિકારોનું ધ્યાન રાખે છે અને ભૂલ કરનારાઓની માફી સ્વીકારી લે છે.
- જે લોકો તેની મદદ કરે છે, તે તેમની મદદ કરે છે.
- તે લોકોના ભેદ જાહેર કરતો નથી અને એવી છૂપી વાતો કે જેમનાથી તેનો સંબંધ ન હોય તેમના વિષે પૂછતાછ કરતો નથી.
- તે આવનારી પેઢી માટે સારું ઉદાહરણ બને છે અને તેની નેકીઓ બડાઈ માટે નથી હોતી.
- તે કોઈ પણ એક પ્રકારની મુશ્કેલીમાં બે વાર ફસાતો નથી.

સબક 7 : ઈસ્લામી સંસ્કૃતિ

સંસ્કૃતિ એટલે સ્થાનિક લોકો જે પણ ટેવ અને નીતિ નિયમો પર અમલ કરતા હોય તે.

ઈસ્લામી સંસ્કૃતિ એટલે આપણા વર્તનની રીતભાત. ઈસ્લામી સંસ્કૃતિમાં મુસલમાનોને શિખવાડવામાં આવે છે કે કુરઆન અને હદીસ પ્રમાણે કેવી રીતે જીવન જીવી શકાય. એક મુસલમાન માટે જરૂરી છે કે તે આ ઈલ્મને સમજે અને તેના ઉપર અમલ કરે કારણ કે કુરઆન અને હદીસના આધારે આપણને એવું જીવન જીવવાની રીત મળે છે કે જેમાં સંપન્નતા અને સંતોષ હોય છે.

ઘણાં બધાં ઉદાહરણો આપણને બતાવે છે કે આપણે શું કરવું જોઈએ અને કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ, પરંતુ આ બધી નેકીઓના મૂળમાં સારા અખ્લાક સમાયેલા હોય છે.

સારા અખ્લાક કેળવવા માટે આપણે એક સરળ નિયમ ઉપર અમલ કરવો જોઈએ. હઝરત ઈસા (અ.), મોલા અલી (અ.) અને રસૂલ (સ.) બધાએ આ જ વાત ઉપર ભાર મૂક્યો છે કે, “બીજા લોકો સાથે એવી રીતે વર્તન કરો કે જેવી રીતે તમને પસંદ હોય કે તેઓ તમારી સાથે વર્તન કરે.”

આનો અર્થ એ કે તમારે પરિવાર હોય કે સગાંસંબંધીઓ હોય કે મિત્રો હોય, બધાની સાથે તમારે રહેમદિલીથી વર્તવાનું છે.

જ્યારે પણ તમે બીજા લોકોને મળો છો ત્યારે તમે ઈસ્લામની અલમબરદારી કરો છો. આનો અર્થ એ કે લોકો તમને જોશે અને કહેશે કે મુસલમાનો આવા હોય છે.

એક સ્કૂલમાં ઘણા બધા મુસલમાન વિદ્યાર્થીઓ ભણતા હતા. એ જ સ્કૂલના પ્રિન્સીપાલને પૂછવામાં આવ્યું કે, “માહે રમઝાન વિષે તમે શું માનો છો ?”

પ્રિન્સીપાલે કહ્યું કે, “મારી શાળા માટે તે સૌથી ખરાબ મહિનો છે.”

જ્યારે પ્રિન્સીપાલને પૂછવામાં આવ્યું કે, “આવું શા માટે ?”

તો તેમણે જવાબ આપ્યો કે, “બધા વિદ્યાર્થીઓ રોઝા રાખીને આવે છે અને પછી તેઓ દીવાલો ઉપર અને લાદી ઉપર થૂંક્યા કરે છે કારણ કે તે લોકો થૂંક ગળી જવા માગતા નથી.”

આ વાત સૂચવે છે કે પ્રિન્સીપાલની સામે મુસલમાન વિદ્યાર્થીઓએ એવું ઉદાહરણ પૂરું પાડ્યું કે પ્રિન્સીપાલ માટે તો એમ જ હતું કે માહે રમઝાનમાં બધા મુસલમાનો ચારે બાજુ થૂંક્યા જ કરે છે. આ વાત ગેરમુસ્લિમો સામે ઈસ્લામની ખરાબ અને ખોટી છાપ ઊભી કરે છે.

જ્યારે પણ તમે કોઈ કાર્ય કરો તો પોતાની જાતને પૂછો કે શું મૌલા અલી (અ.) આવું કરતા હતા ? પછી તે કાર્યને કરતાં પહેલાં જુઓ કે તમને શું જવાબ મળે છે ?

રસૂલલ્લાહ (સ.)ને એક વાર પૂછવામાં આવ્યું કે આપને દુનિયામાં શા માટે મોકલવામાં આવ્યા છે ? તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “મને એટલા માટે મોકલવામાં આવ્યો છે કે હું તમારા અખ્લાકને સંપૂર્ણતા સુધી પહોંચાડું.”

આનો અર્થ એ કે રસૂલલ્લાહ (સ.)નો મુખ્ય હેતુ સંસ્કૃતિનો સુધાર અને સંપૂર્ણતા અને માણસના ચરિત્રની સુંદરતા અને આવી રીતે આખા સમાજની અંદર સુંદરતા લાવવાનો હતો.

આપણા માટે ઘણું જરૂરી છે કે આપણા ઘરોમાં સારી ઈસ્લામી સંસ્કૃતિનો રિવાજ હોય કારણ કે આપણા ઘરના બાળકોના જીવનનો પાયો આ જ સંસ્કૃતિ છે.

આપણે સમયસર નમાઝ પઢવી જોઈએ અને જો શક્ય હોય તો ઘરમાં જમાઅત કરવી જોઈએ, જેમાં પિતા નમાઝ પઢાવે અને બાળકો પાછળ નમાઝ પઢે.

માતાઓએ બાળકીઓને હિજાબનું મહત્ત્વ સમજાવવું જોઈએ અને માતા પિતાએ બાળકોને ગીત, ડિસ્કો અને નવા જમાનાની આવી બધી કુટેવો કે જેને ઈસ્લામ પસંદ કરતો નથી તેની સમજ આપવી જોઈએ. માબાપે બાળકોને સમજણ આપવી જોઈએ કે જો સ્વાસ્થ્ય ઉપર ખોટી અસર ન થતી હોય તો પરીક્ષા દરમિયાન પણ રોઝા રાખવા વાજિબ છે. આવી રીતે બાળકોના મનમાં પરીક્ષાની સરખામણીમાં રોઝાનું મહત્ત્વ ઓછું નહીં થઈ જાય.

જ્યારે આપણે અલ્લાહની ઈતાઅત કરીશું તો અલ્લાહ આપણી મદદ કરવાનો જ છે. અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે કે, “જો તમે મારી તરફ એક ડગલું ભરશો તો હું તમારી તરફ દસ ડગલાં ભરીશ.”

માટે જો કોઈ વિદ્યાર્થી હિમત કરીને પરીક્ષા દરમિયાન રોઝો રાખી લેશે તો તેને અભ્યાસ કરવામાં મદદ મળશે, નુકસાન નહીં થાય.

આપણે ઈસ્લામી સંસ્કૃતિને આપણા રોજિંદા જીવનનો ભાગ બનાવી દેવી જોઈએ. ઈસ્લામી સંસ્કૃતિ મસ્જિદ કે મદ્રેસા સુધી મર્યાદિત રહેવી જોઈએ નહીં.

આપણે આવું કરીશું તો જ આપણને દુનિયા અને આખેરતમાં તેનું ફળ મળશે.

સબક 8 : ઈચ્છાશક્તિનો વિકાસ

ઈચ્છાશક્તિ શું છે ?

સીધા સાદા શબ્દોમાં ઈચ્છાશક્તિ એટલે તમારી ઈચ્છાઓ ઉપર કાબૂ મેળવવાની શક્તિ.

ઈચ્છાશક્તિનું મહત્ત્વ ઘણું વધારે છે. આપણે જાણી ચૂક્યા છીએ તેમ આપણા જીવનનો સર્વોચ્ચ તબક્કો અલ્લાહની રજા પામવાનો તબક્કો છે. નફ્સે મુત્મઈન્નાનો તબક્કો છે અને આ તબક્કા સુધી ઈચ્છાશક્તિનો વિકાસ કર્યા વગર અને ઈચ્છાઓને કાબૂમાં કર્યા વગર ન પહોંચી શકાય.

આજ કાલની દુનિયામાં આપણો સામનો ખતરનાક વસ્તુઓથી થાય છે, જેવી કે કેફી પદાર્થ, શરાબ, પોર્નોગ્રાફી (બ્લૂ ફિલ્મ), વગેરે. જો આપણે આ બધા પ્રલોભનમાં સપડાઈ જઈએ તો આપણે આપણું જીવન બરબાદ કરી નાખીશું.

ઈચ્છાશક્તિ એટલે આ બધાથી દૂર રહેવાની શક્તિ. રાત્રે મોડા ઊંઘવાની ટેવથી લઈને બીજી અન્ય કુટેવોથી બચવાની શક્તિ, જેવી કે સમયસર નમાઝ ન પઢવી અથવા તો બિલકુલ નમાઝ ન પઢવી.

આખા માહે રમઝાન દરમિયાન ઈચ્છાશક્તિને વ્યાયામ મળે છે. રમઝાન મહિનામાં સૌથી સહેલી વસ્તુ છે ખાવાનું ન ખાવું. તેની સરખામણીમાં જે અન્ય કુટેવોથી દૂર રહેવું જોઈએ તે વધારે અઘરું છે. આપણે હરામ વસ્તુઓને જોવાથી અને સાંભળવાથી દૂર રહેવું જોઈએ અને આપણા ગુસ્સાને અને આપણી ભાષાને પણ કાબૂમાં રાખવી જોઈએ.

મહિનાના અંતમાં આપણે આપણા અંદરના એ અવાજને કે જે આપણને બૂરાઈ તરફ દોરી જાય છે કે જે આપણા નફ્સનો અવાજ છે, તેને આપણે કાબૂમાં કરી લેવો જોઈએ.

રસૂલલ્લાહ (સ.)ને એક વાર પૂછવામાં આવ્યું કે, “શું આપની અંદર પણ એક અવાજ એવો છે કે જે આપને બૂરાઈ તરફ પ્રેરે છે ?” તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “હા, મારી અંદર પણ એ છે, પરંતુ હું તેને પૂરેલો રાખું છું.”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ નફ્સને સાંકળો વડે કેદ નહોતો કર્યો, પરંતુ પોતાની ઈચ્છાશક્તિ વડે કેદ કર્યો હતો. આ વાત બતાવે છે કે બૂરાઈ સામેનું સૌથી શક્તિશાળી હથિયાર એ છે કે જેની ઈસ્લામ આપણને શીખ આપે છે અને તે છે ઈચ્છાશક્તિનો ઉપયોગ અને તેનો વિકાસ.

જ્યારે ઈસ્લામ આપણને શિખવાડે છે કે પાબંદીથી નમાઝ પઢો તો તે આપણને શિસ્ત શીખવે છે જે આપણી ઈચ્છાશક્તિને સશક્ત કરે છે.

જે રીતે માતા પોતાના બાળકને રાત્રે દસ વાગે સૂઈ જવાનું શિખવાડે છે કે જેથી બાળકની અંદર આપમેળે વહેલા ઊઠી જવાની શિસ્ત પેદા થાય, તેવી જ રીતે ઈસ્લામ આપણને શિખવાડે છે કે આપણે શિસ્ત વડે જ આપણા નફ્સને કાબૂમાં કરી શકીશું.

સબક 9 : સચ્ચાઈ

બધા જાણે છે કે સચ્ચાઈનું મહત્ત્વ કેટલું છે, તેમ છતાંય તેની ટેવ પાડવી સૌથી અઘરી છે.

આપણે દિવસમાં કેટલીય વાર જુહું બોલતા હોઈએ છીએ. કેટલીક વાર લોકોથી બચવા અથવા જવાબદારીથી બચવા અથવા કેટલીક વાર મુશ્કેલીમાંથી નીકળી જવા અથવા કેટલીક વાર ફક્ત મોટા દેખાવા માટે અને લોકોનું ધ્યાન ખેંચવા માટે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જુહુદાણાને છોડી દો અને સાચું બોલવાને તેને તમારી ટેવ બનાવી લો.”

બીજી એક અન્ય હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો કોઈ માણસને જુહું બોલવાની ટેવ હોય તો જ્યાં સુધી તે પોતાની ટેવને છોડી નહીં દે ત્યાં સુધી તે મુનાફિક છે.”

તમારી પાસે સચ્ચાઈથી દૂર જવાનું કોઈ બહાનું ન હોવું જોઈએ, જો તમે પોતાની લેવડદેવડમાં સાચા હો અને તમારી પાસે છૂપાવવા જેવું કંઈ નથી તો પછી તમારે ડર વગર સાચું બોલવું જોઈએ.

કુરઆને મજીદ પણ આપણને સાચું બોલવાની અને સત્યને જૂઠાણાથી ન છૂપાવવાની શીખ આપે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયાત-૪૨

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾

(અને હકને બાતિલ વડે ન ઢાંકી દો અને હકને ન છૂપાવો જ્યારે કે તમે જાણો છો.)

વધુમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જુઠ્ઠા માણસ સાથે સંબંધ રાખવાથી ખબરદાર રહો કારણ કે તે મૃગજળ સમાન છે કે જે તમને દૂરનું નજીક દેખાડે છે અને નજીકનું દૂર દેખાડે છે.”

જો તમને જુઠું બોલવાની ટેવ હશે તો તમને ખબર પણ નહીં પડે અને તમે જુઠું બોલી નાખશો અને તમે તમારા પરિવારની સાથે, મિત્રોની સાથે અને જેને મળશો તેની સાથે જુઠું બોલતા રહેશો. પછી એક દિવસ એવો આવશે કે તમો તમારી જ જુઠ્ઠી વાતોમાં ફસાઈ જશો અને તમને બહાર નીકળવાનો રસ્તો નહીં મળે.

બીજું એ કે જો તમે જુઠું બોલવાની ટેવ પાડી દેશો તો તમને તેની સાથે તેના કરતાં પણ વધારે ખરાબ કુટેવો પડી જશે કારણ કે એક બૂરાઈ બીજી બૂરાઈને નોતરે છે.

સબક 10 : એહસાન અને શુક્ર

શુક્ર એટલે અલ્લાહે આપણને જે પણ નેઅમતો આપી છે તેના માટે તેનો આભાર માનવો.

શુક્ર અદા કરવો તે ઈસ્લામમાં ઈબાદતનો અથવા ઈમાનનો મહત્વનો ભાગ છે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “ઈમાનના બે ભાગ છે, એક ભાગ સબ્ર છે અને બીજો ભાગ શુક્ર છે.”

લોકો પૂછે છે કે શુક્ર અદા કરવો તે ઈબાદત કેવી રીતે હોઈ શકે ? પરંતુ રસૂલલ્લાહ (સ.)એ આવા સરળ શબ્દોમાં આપણને આ વાત સમજાવી છે.

“કેટલાક લોકો એવા છે કે જેઓ અલ્લાહની ઈબાદત પોતાની ઈચ્છાઓ પૂરી કરવા માટે કરે છે, આવી ઈબાદત વેપારીઓની ઈબાદત છે. કેટલાક લોકો એવા છે જે અલ્લાહની ઈબાદત તેના ડરના લીધે કરે છે, આ ઈબાદત ગુલામોની ઈબાદત છે, પરંતુ કેટલાક લોકો એવા છે કે જેઓ અલ્લાહની ઈબાદત તેનો શુક્ર અદા કરવા માટે કરે છે, આ ઈબાદત આઝાદ લોકોની ઈબાદત છે અને આ સર્વશ્રેષ્ઠ ઈબાદત છે.”

અલ્લાહને આપણા શુકની જરૂર નથી. એને આપણા શુકથી કોઈ ફાયદો થતો નથી. હંમેશાની જેમ અલ્લાહ આપણને કોઈ પણ કાર્ય કરવાનો હુકમ એટલા જ માટે આપે છે કે તે આપણા માટે ફાયદાકારક છે. અલ્લાહનો શુક અદા કરીને આપણે પોતાને યાદ અપાવીએ છીએ કે આપણી પાસે જે પણ નેઅમતો છે તે અલ્લાહે આપણને આપી છે, આપણે પોતે તેને પ્રાપ્ત કરી નથી.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ નમ્લ, સૂરા-૨૭, આયત-૪૦

وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

(અને જે કોઈએ શુક કર્યો તો ખરેખર તે પોતાના માટે જ શુક કરે છે અને જેણે નાશુકી કરી તો

ખરેખર મારો રબ ગની (બેનિયાઝ) અને કરીમ (ઉદાર) છે.)

શુક કરનારાને હંમેશાં ફાયદો થાય છે, અલ્લાહ તરફથી પણ અને લોકો તરફથી પણ. આ વાત આ હદીસથી જાણી શકાય છે કે, “એવો માણસ રહેમનો સૌથી વધારે હકદાર છે કે જ્યારે તેને ધુત્કારવામાં આવે તો સબ્ર કરે છે, જ્યારે તેને ન આપવામાં આવે તો માફ કરી દે છે અને જ્યારે તેને આપવામાં આવે તો શુક અદા કરે છે.”

જો આપણે અલ્લાહનો શુક અદા કરીએ તો તે પોતાના ફઝલ વડે વધુ આપશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૩, સૂરએ ઈબ્રાહીમ, સૂરા-૧૪, આયત-૭

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

(અને જ્યારે તમારા રબે એલાન કરાવ્યું કે જો તમે શુક કરશો તો હું ખરેખર (મારી નેઅમતોમાં)

તમને વધારો કરી દઈશ.)

તેના બદલે માણસ ખૂબ જ ખરાબ કુટેવ કેળવી લે છે. એ સમજે છે કે મને જે કંઈ મળી રહ્યું છે તે મારી મહેનતના કારણે મળી રહ્યું છે, અલ્લાહ તરફથી મળી રહ્યું નથી.

જ્યારે આપણે લોકોને કહીએ છીએ કે આપણને બધું અલ્લાહે આપેલું છે તો તેઓ હસીને કહે છે કે આ પૈસો જે મારા ખિસ્સામાં છે અને એ પૈસો કે જે બેંકમાં પડ્યો છે તે મને કોણે આપ્યો છે ? તે પૈસો મને કોઈએ નથી આપ્યો એને હું મારી મહેનત વડે કમાયો છું.

આવી વાતો બતાવે છે કે તેઓ અજ્ઞાની છે. તેના જવાબમાં નીચે મુજબ એક સીધું સાદું ઉદાહરણ આપી શકાય.

એક નાનો છોકરો પોતાના જન્મ દિવસે ઘરમાં બેઠેલો હતો. અચાનક ઘંટડી વાગી અને છોકરો ઉતાવળે ઉતાવળે દરવાજે પહોંચી ગયો કે જોઈ લે કે કોણ આવ્યું છે. જ્યારે તેણે દરવાજો ઊઘાડ્યો તો તેણે જોયું કે એક મોટું પાર્સલ લઈને ટપાલી ઊભેલો છે.

ટપાલીએ બાળકને પાર્સલ આપી દીધું અને નીકળી ગયો. પાર્સલ એટલું મોટું હતું કે તેની ઊંચાઈ બાળક જેટલી જ હતી. તેણે પાર્સલને ખોલી નાખ્યું અને જોયું કે તેમાં એક નવી ચળકતી સાઈકલ છે. તે ઘણો ખુશ થઈ ગયો. પછી સાંજે ફોનની ઘંટડી વાગી અને છોકરાએ ફોન ઉપાડી લીધો. ફોન ઉપર એનાં દાદી હતાં અને પૂછી રહ્યાં હતાં કે, “મેં તમને મોકલી તે સાઈકલ કેવી લાગી ?”

છોકરાએ જવાબ આપ્યો. “સાઈકલ તમે ક્યાં મોકલી છે ? એ તો ટપાલીએ મોકલી છે.”

આ વાત બતાવે છે કે બાળક નહોતો જાણતો કે ટપાલીએ ફક્ત સાઈકલને પહોંચાડી હતી, તેને મોકલી ન હતી.

આવી જ રીતે જ્યારે પણ આપણે કોઈ નેકી કરીએ અથવા પહેલો નંબર લાવીએ અથવા ઈનામ મેળવીએ તો આપણે અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરવો જોઈએ કારણ કે આ બધી નેઅમતો અલ્લાહે આપણને મોકલી છે.

આપણે શુક્ર કેવી રીતે અદા કરી શકીએ ?

જો કોઈ માણસને કોઈ પણ સફળતા મળે તો સફળતા પામવાની તક આપવા બદલ અલ્લાહનો તેણે શુક્ર અદા કરવો જોઈએ. આ શુક્ર ફક્ત નમાઝમાં કે શબ્દોમાં જ ન હોવો જોઈએ, પરંતુ કાર્યોમાં પણ હોવો જોઈએ.

અલ્લાહનો સૌથી સારો શુક્ર બીજા માણસોની મદદ કરીને અદા કરી શકાય છે કારણ કે અલ્લાહને આપણી મદદની કોઈ જરૂર નથી, તેમ છતાંય અલ્લાહે આપણને આટલી બધી નેઅમતો આપી તે પછી પણ આપણે એ વાતને ભૂલી જઈએ છીએ અને એવી રીતે વર્તન કરીએ છીએ કે જાણે બધી નેઅમતો આપણે પોતે જ પ્રાપ્ત કરી હોય.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩૦, સૂરએ આદિયાત, સૂરા-૧૦૦, આયત-૬ થી ૮

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالُهُمْ ۖ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ

خَيْرًا يَرَهُ ۖ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۖ

(ખરેખર ઈન્સાન તેના રબ માટે નાશુકો છે અને ખરેખર તે (અલ્લાહ) આ વાતનો સાક્ષી છે અને

ખરેખર તે (ઈન્સાન) સારપ (દોલત)ના પ્રેમમાં તીવ્ર છે.)

નમાઝ પૂરી કરી લીધા પછી આપણે સજ્દામાં ચાલ્યા જવું જોઈએ અને તેની સાથે રીતસર વાતચીત કરવી જોઈએ. જેમાં તે દિવસે અલ્લાહે જે નેઅમતો આપી હોય તેનો શુક્ર અદા કરવો જોઈએ. કોઈ પણ મુસીબતમાં નથી પડ્યા તેનો શુક્ર અદા કરવો જોઈએ અને આપણને જીવવા માટે એક નવો દિવસ મળ્યો તેનો શુક્ર અદા કરવો જોઈએ.

સબક 11 : સદકા

સદકો એટલે બીજા માણસો સાથે મોહબ્બત કરવી અને તેમને જરૂર પડે તો તેમની મદદ કરવી.

સદકો એ એક અમલ છે જે ઈસ્લામમાં ઘણું મહત્ત્વ ધરાવે છે. જરૂરતમંદોની મદદ કરવી એ સામાજિક જીવન અને ઈસ્લામિક નૈતિકતાનો મહત્ત્વનો ભાગ છે.

આપણે જરૂરતમંદોની મદદ શા માટે કરવી જોઈએ ?

અલ્લાહે આપણને આપણી મુશ્કેલીઓમાં મદદ કરી છે અને આપણી પાસે તેનો શુક્ર અદા કરવાનો સમય નથી. આપણને શું હક છે કે આપણે બીજા માણસોની મદદ કરવાથી રોકાઈ જઈએ જ્યારે કે અલ્લાહ આપણી મદદ કરવાથી રોકાઈ જતો નથી.

હદીસે કુદસીમાં અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત મૂસા (અ.)ને ફરમાવ્યું છે કે, “અય મૂસા ! તમે જ્યારે મારી ખિલ્કતની સાથે સદ્વર્તન કરો છો તો હું એટલો બધો રાજી થાઉં છું કે જાણે તમે મારી સાથે સદ્વર્તન કર્યું.”

આ વાત બતાવે છે કે સદકો આપીને ફક્ત તમે તમારી જવાબદારી જ પૂરી કરતા નથી, પરંતુ અલ્લાહની રઝા પણ પામો છો. સદકો આપવા માટે જરૂરી નથી કે તમારી પાસે પૈસા હોય. તેનાથી ઊલટું, સૌથી સારો સદકો સારા કાર્ય માટે ફાળવેલા સમયનો સદકો છે.

જ્યારે કોઈ માણસ સદકો આપે છે, પછી તે સમયનો હોય કે પૈસાનો, તો તેને લાગે છે કે જાણે મેં સમય કે પૈસા ખોઈ નાખ્યા, પરંતુ અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં વાયદો કરે છે :

પારા-૩, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૬૧

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ
سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ

وَاسِعٌ عَلِيمٌ

(જેઓ પોતાનો માલ અલ્લાહની રાહમાં ખર્ચ કરે છે તેમનો દાખલો દાણાના દાખલા જેવો છે જે ઊગાડે છે સાત ડૂંડાં, દરેક ડૂંડામાંથી સો દાણા અને અલ્લાહ વધારી દે છે જેના માટે ઈચ્છે છે અને અલ્લાહ વાસેઅ (ફિલાયેલો) છે અને અલીમ (જાણકાર) છે.)

આનો અર્થ એ કે જ્યારે તમે તમારી કમાણીમાંથી બીજા લોકોને આપશો તો તમારી રોજીમાં વધારો થશે.

અલ્લાહ એવું પણ ફરમાવે છે કે આપણે છૂપી રીતે અને જાહેરમાં બન્ને પ્રકારે સદકો આપવો જોઈએ. આપણે છૂપી રીતે સદકો અલ્લાહની મોહબ્બત ખાતર અને આપણી નિયત પાક રાખવા ખાતર આપવો જોઈએ જેના લીધે બીજા બધા લોકો જોઈ ન શકે તેથી આપણા દિલમાં અહંકાર પેદા ન થાય.

પરંતુ જો આપણને લાગે કે જાહેરમાં સદકો આપવાથી બીજા લોકો આપણને જોશે અને તેમને પણ સદકો આપવાની પ્રેરણા મળશે તો પછી આપણે જાહેરમાં સદકો આપવો જોઈએ. સદકા વગર આપણો સમાજ સ્વાર્થી અને પથ્થરદિલ થઈ જશે.

હંમેશાં યાદ રાખો કે અલ્લાહે તમને દોલત આઝમાઈશ માટે આપેલી છે. ક્યામતના દિવસે અલ્લાહ તમને પૂછશે કે, “તમને જે દોલત આપી હતી તેનું તમે શું કર્યું ? શું તમે તેને પોતાના ઉપર ખર્ચ કરી દીધી કે પછી મારી અન્ય ખિલ્કતમાં તેને વહેંચી ?”

દોલતની સાથે જવાબદારી વધી જાય છે કારણ કે દોલતમંદ માણસને સદકો આપવાની તક વધારે મળે છે. ક્યામતના દિવસે અલ્લાહ પૂછશે કે, “ગરીબ લોકોની પીડાની જવાબદારી કોના માથે હતી ?” તે દિવસે તમારાં કાર્યોને તમારી વિરુદ્ધ ગવાહી આપવા ન દેતા.

સંગ્રહખોરી :

સંગ્રહખોરી એટલે વસ્તુઓ ભેગી કરી અને તેમના ઢગલા કરવા અને પછી ક્યારેય તેમનો ઉપયોગ ન કરવો. આ ઘણી ખોટી વાત છે કારણ કે આવી રીતે તમે બીજા લોકોનો હક તેમની પાસે પહોંચવા દેતા નથી.

સંગ્રહખોરી કરનાર લાલચુ પણ છે અને કંજૂસ પણ. તે લાલચુ એટલા માટે છે કે તેને જે કંઈ મળે છે તેને ભેગું કરી નાખે છે અને તે કંજૂસ એટલા માટે છે કે તે પોતાની વસ્તુ વાપરતો નથી, પરંતુ બસ રાખવા ખાતર રાખી મૂકે છે.

આપણી પસંદની વસ્તુઓને સંગ્રહ કરવામાં ખોટું શું છે ?

તમને કોઈ વસ્તુ પસંદ હોય તો તેમનો સંગ્રહ કરો અને વાપરો તો કાંઈ વાંધો નથી, પરંતુ જો તમે તેમને વાપરતા નથી તો પછી તમે સ્વાર્થી થઈ રહ્યા છો કારણ કે શક્ય છે કે તે વસ્તુઓની જરૂર કોઈ બીજાને હોય અને તમારી પાસે હોવાના કારણે તે પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

વસ્તુઓ એકત્રિત કરવામાં અને તેનો સંગ્રહ કરવામાં ફેર છે.

જો તમે ટિકિટો કે પુસ્તકો એકત્રિત કરતા હો અને જો તમને તેનો ઘણો જ શોખ હોય તો પછી આ એક વ્યાજબી પ્રવૃત્તિ છે, પરંતુ જો તમે વસ્તુઓને એટલા માટે એકત્રિત કરતા હો કે બીજા લોકો તેમને ન વાપરી શકે તો પછી તેને સંગ્રહખોરી કહેવાશે.

કઈ વસ્તુની સંગ્રહખોરી સૌથી ખરાબ ગણાય ?

જે વસ્તુની સંગ્રહખોરી સૌથી ખરાબ ગણાય છે તે છે જીવન જરૂરિયાતની વસ્તુઓ. દા.ત., જો મારા બગીચામાં મીઠા પાણીનો ફૂવો હોય અને મારા પાડોશીઓ તરસ્યા રહેતા હોય અને જો તેમાંથી હું ઘણું ઓછું પાણી પીતો હોઉં, પરંતુ પાડોશીઓને જરાય ન આપતો હોઉં તો આને કહેવાય જીવન જરૂરિયાતની સંગ્રહખોરી.

કંજૂસ માણસ કદાચ વિચારતો હોય કે દોલતની સંગ્રહખોરી જે તે કરી રહ્યો છે તે ઘણી કિંમતી છે, પરંતુ આવું નથી કારણ કે આવી દોલતની કિંમત અલ્લાહની દ્રષ્ટિમાં કાંઈ જ નથી.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “કંજૂસના સિક્કાની કિંમત કાંકરા જેટલી છે.”

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં આપણને સમજાવે છે :

પારા-૧૧, સૂરએ યૂનુસ, સૂરા-૧૦, આયત-૫૭ અને ૫૮

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٨﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ

فَلْيَفْرَحُوا ۖ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٩﴾

(અય લોકો ! તમારા રબ તરફથી તમારા માટે શિખામાણ આવી ચૂકી છે અને જે કાંઈ દિલોમાં છે તેના માટે શિક્ષા અને મોમિનો માટે હિદાયત અને રહેમત (આવી ચૂકી છે). કહી દે અલ્લાહના ફઝલ વડે અને તેની રહેમત વડે તો પછી તેમના વડે તેઓને જોઈએ કે ખુશ થાય, આ વધારે

સારું છે તેનાથી કે જે કાંઈનો તેઓ સંગ્રહ કરી રહ્યા છે.)

આ આયતોથી સાબિત થાય છે કે ઈસ્લામના રૂપમાં અલ્લાહે પોતાની રહેમત અને હિદાયત દિલોની બીમારીઓને દૂર કરવા માટે મોકલી છે અને આપણે તેનાથી ખુશ અને રાજી રહેવું જોઈએ. સંગ્રહ કરેલી દુનિયાની દોલત કરતાં અલ્લાહની આ નેઅમતો વધારે સારી છે.

આ દુનિયાનું અસ્તિત્વ તેની જગ્યાએ છે અને તે એક હકીકત છે. આ હકીકતનો ઈન્કાર કોઈ કરતું નથી, પરંતુ આખેરતનું અસ્તિત્વ પણ છે, જેમાં આપણે હંમેશ માટે રહેવાના છીએ, તો પછી આખેરત માટે તૈયારી કરવા આપણે આ દુનિયાની કેટલીક સુખની વસ્તુઓ જવા દઈએ તો તે વધારે સારું છે.

જો તમે નોકરી કરતા હો અને તમારે રહેવા માટે ઘર ખરીદવું હોય તો તમારા પગારમાંથી તમારે બચત કરવી પડશે કારણ કે તમને ખબર છે કે તમે તે ઘરમાં લાંબા સમય સુધી રહેવાના છો અને આજે તમે જે દુઃખનો સામનો કરી રહ્યા છો તેના બદલે કાલે તમને તમારા પોતાના ઘરનું સુખ મળશે.

આવી જ રીતે આપણે આ દુનિયામાં થોડી બચત કરીએ છીએ કે આપણે આખેરતમાં આરામથી રહી શકીએ, તેના માટે આપણે સંગ્રહખોરની જેમ પૈસા કે દોલતનો સંગ્રહ કરવાની જરૂર નથી. જરૂર છે તો સવાબ અને નેકીઓની બચત કરવાની અને આ બચત આપણે બીજાની મદદ માટે સદાકો આપીને કરી શકીએ છીએ.

સબક 12 : ઈન્સાફપસંદી અને ઈસ્લામના ધારાધોરણ મુજબ ઈન્સાફ કરવો

બધા માણસો સરખા છે. અમીર હોય કે ગરીબ, ગોરા હોય કે કાળા. આ મૂળ સિધ્ધાંત છે કે જેની ઈસ્લામ હંમેશાં હિદાયત કરતો આવ્યો છે, જો લોકો અલ્લાહની નજરમાં સરખા હોય તો પછી તેમની સાથે વર્તન પણ સરખું કરવું જોઈએ. તે એટલા જ માટે જરૂરી છે કે બીજા લોકોને લગતા નિર્ણયો લેતી વખતે આપણે ઈન્સાફથી કામ લઈએ.

નીચેનો કિસ્સો આ જ વાત સૂચવે છે :

એક માણસ કૂકા તરફ જઈ રહ્યો હતો. કૂકા જઈને તે મૌલા અલી (અ.)નો મહેમાન થયો. તે મૌલા અલી (અ.)ના ઘેર ઘણા દિવસ સુધી રોકાયો, પરંતુ પોતાનો આવવાનો હેતુ બતાવ્યો નહીં અને મૌલા અલી (અ.)એ પણ આ વિષે પૂછ્યું નહીં.

છેવટે તે માણસે કહ્યું, “મારે આ શહેરના એક પક્ષ (વ્યક્તિ)ની સાથે વિવાદ છે, જેના નિવારણ માટે હું અહીં આવ્યો છું. શું આપ અમારા બન્નેની વચ્ચે ઈન્સાફ કરશો ?”

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તમે તો તે વિવાદમાં એક પક્ષ છો, શું નથી ?”

“હા,” એ માણસે જવાબ આપ્યો.

મૌલા અલી (અ.)એ જવાબ આપ્યો, “તો પછી હું તમારી સાથે ઈન્સાફ ન કરી શકું. જો તમે ઈચ્છતા હતા કે હું તમારી સાથે ઈન્સાફ કરું તો તમારે મારા ઘેર મહેમાન બનીને રહેવું જોઈતું ન

હતું.”

રસૂલલાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જ્યારે કોઈ માણસની કાજી અથવા મુન્સિફ તરીકે નિયુક્તિ થાય તો પછી તે વિવાદ કરી રહેલા કોઈ પણ પક્ષની મહેમાનગતિ ન કરી શકે, સિવાય કે તે બન્ને પક્ષની એક સાથે મહેમાનગતિ કરે.”

ઈન્સાફની શરૂઆત પોતાની જાતથી થાય છે. તમે જે કાંઈ કરી રહ્યા હો તેમાં પોતાની જાતને ધોખો ન આપી શકો, જો તમે પોતાની સાથે ઈન્સાફ કરી શકશો તો બીજા લોકોની સાથે સહેલાઈથી ઈન્સાફ કરી શકશો.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “સૌથી વધારે ઈન્સાફવાળો એ માણસ છે કે જે બીજો તેની સાથે ઈન્સાફ કરે તે પહેલાં પોતાની સાથે ઈન્સાફ કરે.”

જ્યારે આપણે બીજા લોકોને લગતા નિર્ણયો લઈએ તો પછી આપણે શું સાચું છે અને શું ખોટું તેનું ધ્યાન રાખવાનું છે. કોણ મિત્ર છે અને કોણ દુશ્મન, તેનું નહીં, પછી ભલેને વિવાદમાં એક પક્ષ આપણો પરિવાર જ હોય. જે જરૂરી છે તે એ વસ્તુ છે કે સત્ય જાહેર થવું જોઈએ.

કુરઆને મજીદમાં આ વાત આપણને આવી રીતે સમજાવવામાં આવી છે.

પારા-૫, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૧૩૫

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ
 أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ
 بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَإِنْ تَلُوتُوا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ
 كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! ઇન્સાફ માટે મક્કમ ઊભા થઈ જાઓ અલ્લાહના સાક્ષી તરીકે.

પછી ભલેને તે તમારા પોતાના વિરુદ્ધમાં હોય અથવા માબાપના તથા સગાંસંબંધીઓના, જો તે

અમીર હોય અથવા ગરીબ હોય (તો પણ) કારણ કે અલ્લાહ તે બન્નેનો રક્ષક છે. માટે પોતાની

ઈચ્છાઓની પેરવી ન કરો કે કદાચ તમે ડગમગી જાઓ અને જો તમે (ઇન્સાફને) વિકૃત કરી

નાખો અથવા તો દૂર રહો તો ખરેખર અલ્લાહ જે કાંઈ તમે કરી રહ્યા છો તેનાથી વાકેફ છે.)

જો તમને લાગે કે તમે ફેસલો આપતા સમયે તટસ્થ નહીં રહી શકો તો પછી ફેસલો આપવાનું

કાર્ય કોઈ બીજાને સોંપી દો. ઇસ્લામ આપણને શિખવાડે છે કે ઇન્સાફનું મહત્ત્વ કેટલું છે. ફક્ત

અલ્લાહ પર ઈમાન ન ધરાવતા લોકો અને એવા લોકો કે જેઓ અલ્લાહના એલકામનું પાલન

નથી કરતા તે જ લોકો નાઈન્સાફી કરી શકે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૦, સૂરએ તોબા, સૂરા-૮, આયત-૬૭

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِّنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ

الْفَاسِقُونَ ﴿٦٨﴾

(મુનાફિકો અને મુનાફિકાઓ એકબીજામાંથી છે. તેઓ બૂરાઈનો હુકમ કરે છે અને નેકી

(ઈન્સાફ)થી રોકે છે અને પોતાના હાથ રોકી લે છે. તેઓ અલ્લાહને ભૂલી ગયા છે, માટે

અલ્લાહ પણ તેઓને ભૂલી ગયો છે. ખરેખર મુનાફિકો પોતે જ ફાસિકો (નિર્લજ્જ) છે.)

અલ્લાહ આપણને હુકમ કરે છે કે આપણે હંમેશાં ઈન્સાફથી જ વર્તીએ. જો આપણે છેતરીશું અથવા નાઈન્સાફી કરીશું તો પછી આપણે અલ્લાહ પાસે એ અપેક્ષા કેવી રીતે રાખી શકીશું કે ક્યામતના દિવસે એ આપણી સાથે ઈન્સાફ કરશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૪, સૂરએ નહલ, સૂરા-૧૬, આયત-૮૦

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

(ખરેખર અલ્લાહ અદ્લ (ઈન્સાફ) અને એહસાન વડે અને સગાંસંબંધીઓને આપવાનો હુકમ કરે છે અને નિર્લજ્જતા અને બદી અને અત્યાચારથી રોકે છે. તે તમને શિખામણ આપે છે કે કદાચ તમને સમજ પડી જાય.)

અલ્લાહ ફરમાવે છે કે ઈન્સાફપસંદી અને તકવો એક સમાન છે. બન્નેના કારણે અલ્લાહની રઝા પામી શકાય છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૬, સૂરએ માએદા, સૂરા-૫, આયત-૮

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩١﴾

(અલ્લાહ વાયદો કરે છે જે લોકો ઈમાન લાવ્યા અને નેકીનાં કાર્યો કર્યા કે તેમના માટે મગ્ફેરત

અને અજે અઝીમ (મહાન બદલો) છે.)

સબક 13 : સત્તા, ઈજ્જત અને દોલતની ભૂખ

લોકોમાં મશહૂર થવાની ભૂખ એટલા માટે જન્મે છે કે તેઓ ઈચ્છતા હોય છે કે બીજા લોકો કરતાં આગળ નીકળી જાય અને બીજા લોકો તેમની પ્રશંસા કરે.

જો તમે આજુબાજુ જુઓ તો તમને દેખાશે કે લોકો કેટલાંક કાર્યો કરવામાં ઘણી બધી મહેનત કરી રહ્યા છે, પછી તે મહેનત પૈસા માટે હોય, સ્પોર્ટ્સ (રમતગમત) માટે હોય કે પરીક્ષા માટે હોય. જો તમે તેમને પૂછશો કે તમે આટલી બધી મહેનત શા માટે કરી રહ્યા છો ? તો તેઓ કહેશે કે એટલા માટે કે અમે લોકોને કંઈક બનીને બતાવીએ.

આ વાત ઈસ્લામના ઉસૂલોથી તદ્દન ઊલટી છે. આપણાં બધાં કાર્યો ફક્ત ‘કુર્બતન ઈલ્લાહ’ હોવાં જોઈએ. એનો અર્થ એ નહીં કે આપણે દિવસમાં ૨૪ કલાક ઈબાદત જ કરતા રહીએ, પરંતુ એ કે આપણે પોતાની જાતને વધુમાં વધુ સારી બનાવવાની કોશિશ કરતા રહીએ કે જેથી આપણે આપણી પ્રતિભા વડે આપણે જે પણ ક્ષેત્રમાં પ્રગતિ કરીએ તેમાં બીજાઓની મદદ કરી શકીએ.

સત્તા અને દોલતની આ ભૂખ માણસની નફ્સાની ખ્વાહિશોનું એક અન્ય સ્વરૂપ છે. સમાજો લડી પડ્યા છે અને પરિવારો તૂટી ચૂક્યા છે, લોકોની આવી ભૂખના કારણે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “નફ્સાની ખ્વાહિશો સમજદારીને બરબાદ કરી નાખે છે.”

આપણા રોજિંદા જીવનમાં આ વાત, જે લોકો મહત્ત્વકાંક્ષી થઈને સત્તા અને દોલત પાછળ પાગલ થઈ જાય છે, તેમના વર્તનમાં દેખાય છે. તેઓ છેતરપિંડી પણ કરી નાખે છે અને તેમને ખબર પડતી નથી કે તેઓ બદી કરી રહ્યા છે. તેઓ વિચારવાની શક્તિ ખોઈ બેસે છે અને ઝનૂનની સાથે પોતાની મહત્ત્વકાંક્ષા તરફ આગળ વધે છે.

નેતા હોવામાં કોઈ બૂરાઈ નથી, દોલતમંદ અને મશહૂર હોવામાં પણ કોઈ બૂરાઈ નથી. આપણી પાસે કોઈ કિંમતી વસ્તુ હોય તો પણ કોઈ બૂરાઈ નથી. શરત એ કે આપણે તકવાને ખોઈ ન બેસીએ. આપણે હંમેશાં યાદ રાખવું જોઈએ કે આ બધી વસ્તુઓ આપણને અલ્લાહે આપેલી છે અને તેણે આપણને આ વસ્તુઓ એટલા માટે આપેલી છે કે આપણે તેમના વડે બીજાઓને મદદરૂપ થઈએ.

આ વાત આપણા ઉપર સ્કૂલના સમયથી લઈને મોટા થઈ જઈએ ત્યાં સુધી લાગુ પડે છે. આપણે પહેલો નંબર એટલા માટે નથી લાવવાનો કે લોકો આપણી પ્રશંસા કરે કે ન તો આપણે એટલા માટે દોલતમંદ થવાનું છે.

એક મહત્વની વાત કે જે ઓછા લોકો સમજે છે તે એ છે કે જો તમારી અંદર કોઈ પણ સદ્ગુણ હશે, પછી તે દોલત હોય કે શોહરત તો જો તમે તકવાને નહીં છોડો તો તમે આપમેળે બધાના નેતા થઈ જ જવાના. તમારે નેતાગીરી પાછળ દોડવું નહીં પડે, નેતાગીરી તમારી પાછળ આવશે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “દુનિયાની મોહબ્બત એ સર્વે બૂરાઈઓનું કારણ છે.”

જેનો અર્થ એ કે જો તમે આ દુનિયાની જ કામિયાબી માટે મહેનત કરી રહ્યા હો તો તમારો નફ્સ તમારા ઉપર કાબૂ મેળવી લેશે અને તમે એક ગુના પછી બીજા ગુના કરતા જ રહેશો.

મૌલા અલી (અ.)એ એમ પણ ફરમાવ્યું છે કે, “આ દુનિયા સાથે મોહબ્બત એ બધા દુઃખોનું કારણ છે.”

જેનો અર્થ એ કે જો તમારું આખું ધ્યાન કોઈ પણ પ્રકારે આ દુનિયામાં દોલત, શોહરત કે ઈજ્જત પામીને મોટા થઈ જવામાં લાગેલું હશે તો શક્ય છે કે આપણી બધી દુન્યવી મુશ્કેલી તો પૂરી થઈ જાય, પરંતુ આપણે ક્યારેય ખુશ નહીં રહી શકીએ.

કેટલાક લોકો એવા છે કે જેઓ અલ્લાહની ઈબાદત પોતાની ઈચ્છાઓ પૂરી થાય એટલા માટે કરે છે, આ તાજિરોની ઈબાદત છે, અને કેટલાક લોકો એવા છે કે જે અલ્લાહની ઈબાદત તેના ડરના કારણે કરે છે, આ ગુલામોની ઈબાદત છે, પરંતુ કેટલાક એવા લોકો છે કે અલ્લાહના શુક્રના કારણે તેની ઈબાદત કરે છે, આ આઝાદ લોકોની ઈબાદત છે.

આપણે ગમે તેટલા દોલતમંદ થઈ જઈએ, પરંતુ આપણે ક્યારેય ખુશીને કે મોહબ્બતને ખરીદી શકવાના નથી, આ અનુભવ કરી લીધા પછી આપણને ખબર પડે છે.

દુનિયાની સૌથી મોટી દોલત સંતોષ છે કે જે આપણને ફક્ત અલ્લાહના હુકમનું પાલન કરીને અને અલ્લાહની કુર્બત મેળવીને મળી શકે છે.

સબક 14 : ગીબત અને તોહમત

ગીબત એટલે કોઈ માણસની ગેરહાજરીમાં તેના વિષે એવી વાતો કરવી કે જો તે વાતોને જાણી જાય તો દુઃખી થઈ જાય. જ્યારે એવી વાતો સાચી હોય તો તે ગીબત છે, પણ જ્યારે એ વાતો ખોટી હોય તો તે તોહમત છે.

ગીબત એટલે કોઈની ગેરહાજરીમાં નિંદા કરવી અને તોહમત એટલે તેની ગેરહાજરીમાં તેના ઉપર ખોટો આક્ષેપ કરવો.

ગીબત અને તોહમત બન્ને હરામ છે :

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “અય અબૂઝર ! પોતાને ગીબતથી દૂર રાખો કારણ કે તે ઝિના કરતાં પણ ખરાબ કાર્ય છે, જો કોઈ ઝિના કરીને દિલથી તોબા કરે તો અલ્લાહ તેની મગ્ફેરત કરે છે, પરંતુ ગીબત કરનારની મગ્ફેરત ત્યાં સુધી નથી થતી કે જ્યાં સુધી જેની ગીબત થઈ છે તે માણસ તેણે માફ ન કરી દે.”

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૬, સૂરાએ હુજરાત, સૂરા-૪૮, આયત-૧૨

وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا ۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ
مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ۚ

(અને તમારામાંના કેટલાક કેટલાકની ન તો જસૂસી કરે કે ન તો ગીબત, શું તમારામાંથી કોઈને એ

સારું લાગશે કે પોતાના મરેલા ભાઈનું માંસ ખાય !)

આ બતાવે છે કે ગીબત કરવી એ મરેલા ભાઈનું માંસ ખાવા જેટલી ઘૃણાસ્પદ બાબત છે. તેનો અર્થ એ કે કોઈ મુસલમાન પુરુષ કે સ્ત્રી કે જેને તમે જાણતા હો, જો તેમણે કાંઈ ખોટું કર્યું હોય તો જાણે તેમણે પોતાની ઈજ્જતને કતલ કરી દીધી છે. હવે તમે તેમના ખોટા કાર્યની વાત બીજા લોકોને કહેવામાં આનંદ માણતા હો તો જાણે કે તમે કતલ થયેલી ઈજ્જતનો જમણવાર કરી રહ્યા છો.

આપણા શરૂઆતના ઈમામ (અ.)ના જમાનામાં બે માણસો હતા. આપણે ધારી લઈએ કે એકનું નામ હાડન હતું અને બીજાનું નામ ખાલિદ હતું.

એક દિવસે ખાલિદે હાડન પર તોહમત લગાવવાનું શરૂ કર્યું. તે ચારેબાજુ બધાને હાડન વિષે ખોટી ખોટી વાતો કહી રહ્યો હતો. થોડા દિવસ પછી હાડને તે વાતો જાણી. તરતજ હાડન પોતાના ઘેર ગયો અને એક મોટી કોથળીમાં પોતાના બધા પૈસા અને સોનું અને ચાંદી ભરી દીધા અને આ કોથળી ખાલિદના ઘેર લઈ ગયો.

જ્યારે ખાલિદે હાડનને આવતાં જોયો તો ડરી ગયો. એ સમજ્યો કે હાડન મને મારવા આવી રહ્યો છે. ખાલિદ પોતાના ઘરની બહાર નીકળ્યો, હાડનને પગે પડ્યો અને માફી માગતાં કહેવા લાગ્યો કે, “અય હાડન ! મને માફ કરી દો. મારી નિયત આવી રીતે તમારા વિષે વાતો ફેલાવવાની નહોતી. મહેરબાની કરીને મને ન મારો.”

હાડને કહ્યું, “હું તમને મારવા નથી આવ્યો. હું તો તમને આ પૈસા અને દોલત આપવા માટે આવ્યો છું.” ખાલિદ આશ્ચર્યમાં પડી ગયો અને હાડને વધુમાં કહ્યું કે, “ખાલિદ ! હું તમારો શુક્રિયા અદા કરવા આવ્યો છું, લો મારી આ દોલત લઈ લો.”

ખાલિદ ઊભો થઈ ગયો અને પૂછવા લાગ્યો કે, “મેં તો તમને અપમાનિત કર્યા છે અને લોકો વચ્ચે બદનામ કરી દીધા છે, તમે મને દોલત શા માટે આપી રહ્યા છો ?”

હાડને જવાબ આપ્યો કે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો કોઈ માણસ બીજા માણસની ગીબત કરે તો પહેલા માણસનો બધો સવાબ બીજા માણસને મળી જાય છે.”

હાડને આગળ કહ્યું, “તમે મારી ગીબત કરી છે એટલે હું તમને તમારો બધો સવાબ મને આપી દેવાનો શુક્રિયા અદા કરવા આવ્યો છું. જેટલો સવાબ તમે મને આપ્યો છે તેની સરખામણીમાં મારી દોલત કાંઈ જ નથી.”

એક સારા મુસલમાનની એ જવાબદારી છે કે બીજાઓને કોઈની ગીબત કરતાં રોકી દે અને જો તે આવું ન કરી શકે તો ગીબત કરનારા લોકોની વચ્ચેથી ઊઠીને ચાલ્યો જાય.

ગીબત અને તોહમત હરામ શા માટે છે ?

ગીબત અને તોહમત એટલા માટે હરામ છે કે તેમના કારણે લોકો બદનામ થાય છે અને તેમનું ચરિત્રહનન થાય છે. તમે જો લોકોની વચ્ચે કોઈના વિષે ખોટી વાત કરો તો લોકો તે માણસ વિષે ખોટું વિચારતા થઈ જાય છે.

એક અન્ય કારણ કે જેના લીધે ગીબત અને તોહમત હરામ છે તે એ છે કે જેમની ગીબત થઈ રહી છે તેવા લોકો પોતાનો બચાવ કરવા માટે હાજર હોતા નથી. જો તમે કોઈના વિષે ખોટી વાતો સાંભળો તો તેમને માની લેતાં પહેલાં તે માણસને પોતાનો બચાવ કરવાનો મોકો પણ આપો.

ધારી લો કે તમે કોઈને શરાબખાનામાં જતાં જોયો. જો તમે આખી દુનિયાને એ વાત કહેવાનું શરૂ કરી દો કે આ માણસ શરાબ પીએ છે તો એ તોહમત છે. તમને કેવી રીતે ખબર પડી કે એ શરાબખાનામાં શરાબ પીવા જ ગયો હશે ? કદાચ તેની ગાડી બગડી હોય અને તે ત્યાં ફોન વાપરવા અથવા રસ્તો પૂછવા પણ ગયો હોઈ શકે.

એક વાર એક માણસે આપણા છઠ્ઠા ઈમામ (અ.) ઉપર તોહમત લગાવી. ઈમામ (અ.)એ આ વાત ત્યારે જાણી કે જ્યારે તેમના કહેવાતા મિત્રોમાંથી એક થોડા દિવસો પછી આવ્યો અને કહેવા

લાગ્યો, “અય ઈમામ ! મેં ઘણી ખરાબ વાત જાણી છે. આ માણસ તમારા વિષે આવી ખોટી ખોટી વાતો ફેલાવી રહ્યો છે.”

ઈમામ (અ.) તેમના કહેવાતા મિત્રથી નારાજ થઈ ગયા અને ફરમાવ્યું, “જે માણસે મારા ઉપર તોહમત લગાવી તેણે જાણે કે મારા પર તીર ચલાવ્યું. એની તોહમત મેં ન સાંભળી એટલે કે તેનું તીર નિશાન ચૂકી ગયું, પરંતુ તમે મને એ વાત સંભળાવી દીધી એટલે કે જાણે તમે જમીન ઉપર પડેલા એ તીર વડે મારા ઉપર હુમલો કરી દીધો.”

ઈસ્લામમાં આપણે હંમેશાં બીજા લોકોને શંકાનો લાભ આપવાનો છે, જો ખરેખર કોઈ ખોટું કાર્ય કરી રહ્યું હોય તો પણ તમારે એ વાતને છૂપાવવાની છે, આખી દુનિયાને કહી દેવાની નથી.

જ્યારે અલ્લાહ આપણાં બધાં ખોટાં કાર્યો દુનિયા સામે જાહેર કરી દે તો આપણને કેવું લાગે ! આપણે બધા કોઈને કોઈ સમયે કોઈને કોઈ ભૂલ કરી જ નાખીએ છીએ, જો અલ્લાહ આપણી ભૂલોને છૂપાવી શકે છે તો પછી આપણે પણ બીજાઓની ભૂલોને છૂપાવવી જોઈએ.

દુઆએ કુમૈલમાં આપણે અલ્લાહને કહીએ છીએ, “યા સત્તારુલ ઓયૂબ !” એટલે કે અય એબને ઢાંકી દેનાર !

ગીબત અને તોહમત ઈર્ષાના કારણે હોય છે, જો કોઈ માણસ પાસે ઈજ્જત હોય તે નેકીઓ કરતો હોય અને બીજાઓની મદદ કરતો હોય તો હંમેશાં એવા લોકો હશે કે જે તેની ઈજ્જતના કારણે તેનાથી ઈર્ષા કરતા હોય, જેના કારણે ઈર્ષાળુઓ તેને બદનામ કરવાની કોશિશ કરતા રહેશે.

તેઓ દુનિયાને એવી ખોટી ખોટી વાતો કરશે કે જેના કારણે તેની ઈજ્જત બદનામીમાં ફેરવાઈ જાય. આવા લોકો પર અલ્લાહની લા'નત છે અને આવા લોકોને સૂરએ નાસમાં વસ્વાસ ખન્નાસ તરીકે ઓળખાવવામાં આવ્યા છે.

વસ્વાસ ખન્નાસ એટલે લોકોના દિલોમાં વસવસા નાખનારાઓ.

સબક 15 : છળ અને કપટ

જીવન જીવવાના મૂળ સિધ્ધાંતોમાંથી એક એ છે કે આપણે લોકોમાં હળીએ ભળીએ અને તેમને સહકાર આપીએ કે જેથી આપણને અને લોકોને બન્નેને ફાયદો થાય અને બન્ને રાજી રહીએ.

આપણા બધાનું લક્ષ્ય એક જ છે. ‘કુર્બતન ઈલલ્લાહ’ અને ‘ઈન્શાઅલ્લાહ’ જન્મતમાં જગ્યા પામીએ. આ કારણે આપણે બધા ભાગીદાર છીએ અને સાથે મળીને એક મક્સદ તરફ આગળ વધી રહ્યા છીએ.

છળ અથવા કપટ કરવું એટલે છેતરપિંડી કરીને અથવા જુદું બોલીને બીજાના કરતાં આગળ વધી જવું અને સાથે સાથે લોકો સામે એમ જાહેર કરવું કે જાણે અમે તેમની મદદ કરી રહ્યા છીએ.

આ જ કારણે આ ખૂબ જ ખરાબ કાર્ય છે અને જેની સાથે છેતરપિંડી થઈ હોય, જ્યાં સુધી તે માફ ન કરી દે ત્યાં સુધી આ કાર્યની માફી ન મળી શકે.

ઈસ્લામ ક્યારેય પણ બીજાના ભોગે ફાયદો પ્રાપ્ત કરવાની છૂટ આપતો નથી. છળ કરવા માટે હકીકત કરતાં ઊલટી વાત લોકોને કરવામાં આવે છે.

જો હું તમને કહું કે આ ટપાલ ટિકિટ ઘણી કિંમતી છે અને તેની કિંમત ૪,૦૦,૦૦૦ (ચાર લાખ) રૂપિયા છે અને પછી જો હું તમને તે ટિકિટ ૨,૦૦,૦૦૦ (બે લાખ) રૂપિયામાં વેચી દઉં અને જો પાછળથી તમને ખબર પડે કે તેની કિંમત ફક્ત ૪૦૦ રૂપિયા છે તો પછી મેં તમને છેતરી દીધા કહેવાય.

ઘણા લોકો આવું કરતા હોય છે અને કહે છે કે બિઝનેસમાં બધું ચાલે. આવો બિઝનેસ કરવાથી તમારી બરબાદી થઈ જશે. તમો બદનામ થઈ જશો. તમારું દિલ કઠણ થઈ જશે અને કોઈ તમારા ઉપર ભરોસો નહીં કરે.

જો તમે લોકોનો ભરોસો ખોઈ બેસશો તો પછી ક્યારેય તમને જીવનમાં કે ક્યામતના દિવસે ખુશી નહીં મળે.

આપણે એટલું જ નહીં કે ઈન્સાફપસંદ અને સાચા બનીએ, પરંતુ જે લોકો આપણને છેતરી જવા માગે છે તેમનાથી પણ આપણે સાવચેત રહેવું જોઈએ. એવા લોકો પણ છે કે જેઓ મુસલમાન હોવાનો દોવો કરે છે અને આપણને ગુમરાહ કરવાની કોશિશ કરે છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૪, સૂરએ આલે ઈમરાન, સૂરા-૩, આયત-૧૨૦

إِنْ تَمَسَّسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُوءُهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ
تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١١﴾

(જો તમારી સાથે ભલાઈ થાય છે તો તેમને ખોટું લાગે છે અને જો તમારા ઉપર મુસીબત આવી

પડે છે તો તેઓ ખુશ થઈ જાય છે અને જો તમે સબ્ર કરો અને તકવો કરો તો તેમની ચેષ્ટાઓ

તમને જરાય નુકસાન નહીં પહોંચાડે. ખરેખર અલ્લાહ જેઓ તે કાંઈ કરી રહ્યા છે તેના ઉપર

મુહીત (વર્યસ્વ ધરાવનારો) છે.)

શયતાન હંમેશાં આપણને છેતરતો રહે છે. તે આપણને દુનિયાનું મહત્વ વધારીને દેખાડે છે કે જેથી આપણે ભૂલી જઈએ છીએ કે દુનિયામાં તો આપણે થોડા સમય માટે જ છીએ, પરંતુ ઉપરોક્ત આયત અને નીચેની આયતમાં અલ્લાહ આપણને સમજાવે છે કે જો આપણે ઈમાનમાં મક્કમ હોઈશું તો કોઈ પણ આપણને છેતરી નહીં શકે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૫, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૭૬

الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي
سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ

ضَعِيفًا ﴿٤٦﴾

(જે લોકો ઈમાન લાવ્યા તેઓ અલ્લાહના માર્ગમાં લડે છે અને જે લોકોએ કુફ્રું કર્યું તે લોકો તાગૂત (બૂરાઈ)ના માર્ગમાં લડે છે, માટે શયતાનના મિત્રો સામે લડો. ખરેખર શયતાનની યેષ્ટાઓ ઘણી કમજોર છે.)

સૌથી મોટી છેતરપિંડી જે આપણી સાથે થઈ શકે છે તે છે ઈમાનની છેતરપિંડી. જ્યારે લોકો તમારી પાસે આવે અને તમને કહે કે તમે ખોટા રસ્તા ઉપર ચાલી રહ્યા છો તો જે કંઈ તેઓ કહે છે તેના ઉપર વિચાર કરી જુઓ. તેમના ઉપર આંધળો વિશ્વાસ ન મૂકી દો, પરંતુ પોતાને પ્રશ્ન પૂછો અને પોતાના ઈમાનને સમજવાની કોશિશ કરો.

અલ્લાહ ફરમાવે છે કે હંમેશાં કોઈને કોઈ આપણને ગુમરાહ કરવાની કોશિશ કરશે. આપણે સાવચેતી વર્તવી જોઈએ અને આવા લોકોથી દૂર રહેવું જોઈએ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ અન્આમ, સૂરા-૬, આયત-૧૧૨, ૧૧૩

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيْطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى
 بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ۖ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا
 يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغَىٰ إِلَيْهِ أَفِئَّةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا خِرَةً وَ
 لِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

(અને આવી જ રીતે અમે દરેક નબી માટે ઇન્સાનોના અને જિન્નાતોના શયતાનો દુશ્મન
 બનાવ્યા જેઓ કેટલાકને કેટલાક તરફ અલંકારિક શબ્દો વડે છેતરપિંડીની પ્રેરણા આપે છે અને
 એટલા માટે કે જે લોકો આખેરત ઉપર ઈમાન નથી લાવતા તેમનાં દિલો એ તરફ ઝુકી જાય છે
 અને એટલા માટે કે તે (છેતરપિંડી) તેમને ખુશ કરી દે અને એટલા માટે કે તેઓ કમાઈ લે કે જે
 કાંઈ તેઓ કમાઈ શકે છે.)

આ આયતોમાં આપણને સમજાવવામાં આવ્યું છે કે ફક્ત એવા જ લોકો છેતરશે કે જેઓ
 આખેરત અને કયામતના દિવસ ઉપર ઈમાન ધરાવતા નથી, જો આપણે આપણા રસ્તા ઉપર
 કાયમ રહીએ તો આ બધા ખતરાઓ અને છેતરપિંડીઓ વચ્ચેથી અલ્લાહ આપણને હિદાયત
 તરફ આગળ લઈ જશે.

જો કોઈ માણસ છેતરપિંડી કરે તો શક્ય છે કે આ દુનિયામાં તેને થોડો ઘણો ફાયદો થઈ જાય, કદાચ તેમને દોલત અને શોહરત પણ મળી જાય, પરંતુ છેવટે તેઓ નુકસાનમાં જ જશે કારણ કે ક્યામતના દિવસે તેમણે જે માણસને છેતર્યો હશે તે તેમની સામે હશે ત્યારે તેમને ઘણો પસ્તાવો થશે, પરંતુ ત્યારે ઘણું મોડું થઈ ચૂક્યું હશે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ અનૂઆમ, સૂરા-૬, આયત-૧૨૩

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَسْكَرُوا فِيهَا وَمَا
يَسْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

(અને આવી રીતે દરેક વસ્તીમાં અમે બનાવ્યા છે તેના મોટા મુજરિમો કે તેઓ તેની અંદર મક્ર કરે, પરંતુ તેઓ મક્ર નથી કરી રહ્યા, સિવાય કે પોતાની જાત ઉપર અને તેઓ સમજતા નથી.)

અહીં જાણવા જેવા મુદ્દા એ છે કે જો તમે છળ કરો તો લાંબાગાળે પોતાને જ નુકસાન પહોંચાડો છો. તમારા ફાયદાને કારણે બીજા લોકોને નુકસાન ક્યારેય ન થવું જોઈએ, જો આવું થાય તો તમે સ્વાર્થી છો અને અલ્લાહની મખ્લૂક વિરુદ્ધ કામ કરી રહ્યા છો, માટે અલ્લાહના જ વિરુદ્ધ કાર્ય કરી રહ્યા છો.

સબક 16 : વફાદારી અને વાદાખિલાફી

વફાદારી એટલે નિષ્ઠાથી પોતાની જવાબદારીઓ નિભાવવી. વફાદારી શબ્દનો ઉપયોગ આપણે વારે ઘડીએ કરતા હોઈએ છીએ, માટે તેના પર ઊંડાણમાં વિચાર નથી કરતા, પરંતુ નીચેની હદીસ સૂચવે છે કે વફાદારીનું મહત્ત્વ ઈસ્લામમાં કેટલું બધું છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.) ફરમાવે છે કે, “જે વફાદાર નથી તેની પાસે ઈમાન નથી.”

વફાદારી એ ઈસ્લામી અખ્લાકનો એક ભાગ છે અને વફાદારીના કારણે માણસનો મર્તબો અલ્લાહની નજરમાં વધે છે.

આપણે જાણીએ છીએ કે વફાદારીનો વિરોધી શબ્દ બેવફાઈ એટલે કે વિશ્વાસઘાત છે. વિશ્વાસઘાત એટલે પોતાનો વાયદો તોડી નાખવો અને બીજાને નિરાશ કરી દેવો.

આ વિષે રસૂલલ્લાહ (સ.) ફરમાવે છે કે, “તમારા ભાઈને જ્યારે તે તમારા પર વિશ્વાસ કરતો હોય ત્યારે તેને જુઠ્ઠી વાત કહેવી તેના કરતાં મોટો કોઈ વિશ્વાસઘાત નથી.”

આ બતાવે છે કે જીભ ઉપર કાબૂ ધરાવવો તે પણ વફાદારીનો એક મહત્વનો ભાગ છે, પરંતુ તેનાથી આગળ વફાદારીનો નિયમ આપણાં કાર્યો ઉપર પણ લાગુ પડે છે.

જ્યારે તમે કોઈ વાયદો કરો છો ત્યારે તમે તેનાથી બંધાઈ જાઓ છો. લોકો તમારા પાસે અપેક્ષા રાખે છે કે તમે તેને પૂરો કરશો અને તમને લોકોને નિરાશ કરવાનો કોઈ હક નથી, જો તમને ભરોસો ન હોય કે જે તમે કહી રહ્યા છો તે કરી શકશો કે નહીં તો પછી વાયદો જ ન કરો. ફક્ત એટલું જ કહો કે હું કોશિશ કરીશ. લોકો એવા વાયદા કરતા હોય છે કે જેમને પૂરા કરતા નથી અથવા પૂરા કરી શકતા નથી.

આની પાછળ શું કારણ હોઈ શકે ? લોકો આવા વાયદા શા માટે કરતા હશે ? તમને કોઈ આવા દાખલા ધ્યાનમાં આવે છે ?

યકીન :

આપણે ઈમાન વિષે ચર્ચા કરી ચૂક્યા છીએ. યકીન હોવું એટલે ખાત્રી હોવી. આ ઈમાનનો વધારે ઊંચો તબક્કો છે.

આપણે જાણીએ છીએ કે અલ્લાહ છે. શું આપણે તેને જોયો છે ? જ્યારે આપણે પઢીએ છીએ અને શીખીએ છીએ અને જ્યારે આપણને સમજાવવામાં આવે છે તો આપણી અંદર ઈમાન પેદા થાય છે.

આપણે માનતા થઈ જઈએ છીએ કે અલ્લાહ છે. પછી આપણે બુધ્ધિનો ઉપયોગ કરીએ છીએ અને આપણે સમજી જઈએ છીએ કે અલ્લાહ હોવો જ જોઈએ. આપણે ચારેબાજુ તેની નિશાનીઓ જોઈએ છીએ અને આપણું દિલ કહે છે કે હા, અલ્લાહ એક જ હોઈ શકે અને તે હોવો જ જોઈએ, આનું નામ ઈમાન છે.

જ્યારે આપણે ઈમાન ધરાવીએ છીએ ત્યારે આપણે અલ્લાહની રજા પામવા માટે વધુને વધુ કોશિશ કરીએ છીએ. આપણે નમાઝમાં તેની સાથે વાતચીત કરીએ છીએ. આપણે જરૂરના સમયે તેની પાસે દુઆ માગીએ છીએ અને જો આપણી નિયત સાચી હોય અને આપણે દિલથી દુઆ માગી રહ્યા હોઈએ તો આપણને અનુભવ થશે કે આપણી દુઆ કબૂલ થઈ ગઈ. અલ્લાહ આપણી સાથે વાતચીત કરશે. તે આપણા કાનમાં વાતચીત નહીં કરે, પરંતુ સીધી આપણા દિલમાં વાતચીત કરશે.

એટલા જ માટે જ્યારે મૌલા અલી (અ.)ને પૂછવામાં આવ્યું કે, “શું આપ એવા અલ્લાહની ઈબાદત કરો છો કે જેને જોઈ શકતા નથી ?”

તો મૌલા અલી (અ.)એ જવાબ આપ્યો કે, “ના, હું એવી કોઈ વસ્તુની ઈબાદત ન કરું કે જેને હું જોઈ ન શકું. હું અલ્લાહને દિલ વડે જોઉં છું, આંખ વડે નહીં.”

આ વાત બતાવે છે કે જ્યારે આપણે ઈન્શાઅલ્લાહ ! યકીનની મંઝિલ ઉપર પહોંચી જઈશું તો આપણને ખાત્રી થઈ જશે કે અલ્લાહ છે. આપણને તેનું વુજૂદ ચારેબાજુ દેખાશે અને આપણને તે વિષે કોઈ શક નહીં રહે. પછી શયતાન આપણા દિલમાં વસવસા નાખી શકશે નહીં.

એટલા જ માટે યકીનનો તબક્કો એટલો ઊંચો છે કે ત્યાં સુધી સબ્ર અને માઅરેફત વડે જ પહોંચી શકાય છે.

સબક 17 : એવાં કાર્યો કે જે ખુશાલીને નોતરે છે

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૩, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૭૭

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ
أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾

(ખરેખર જેઓ ઈમાન લઈ આવ્યા અને જેમણે નેક કાર્યો કર્યા અને નમાઝ કાયમ કરી અને
ઝકાત આપી તેમના માટે તેમના રબ પાસે તેમનો બદલો છે અને તેમના ઉપર કોઈ ડર નહીં હોય
અને ન તો તેઓ દુઃખી થશે.)

ઘણાં કાર્યો એવાં છે કે જો તેમને નિયમિત કરવામાં આવે તો અલ્લાહની રજા પામી શકાય છે.

આપણે નેક કાર્યો કરતા રહેવા જોઈએ કારણ કે તેનાથી બીજા લોકોને ફાયદો થાય છે. નેકી કરીને
આપણે અલ્લાહની ઈતાઅત કરીએ છીએ અને તેની રજા પામીએ છીએ. એની સાથે સાથે
આપણને બીજા લોકોને મદદ કરવાનો પણ સંતોષ મળે છે.

કેટલાંક કાર્યો આ પ્રમાણે છે :

- વહેલી સવારે ઊઠીને તહજજુદની નમાઝ અને સુબહની નમાઝ પઢવી.

પારા-૨૬, સૂરએ ઝારિયાત, સૂરા-૫૧, આયત-૧૫, ૧૬, ૧૭ અને ૧૮

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ اخْذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا

قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَ

بِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾

(ખરેખર મુત્તકી લોકો જન્નતો અને ઝરણાઓ વચ્ચે હશે. તેઓ લઈ લેશે જે કંઈ તેમનો રબ

તેમને આપશે, ખરેખર તેઓ તેમના પહેલાં મોહસિનો (નેકીઓ કરનારા) હતા. તેઓ રાત્રિના

કેટલાક ભાગમાં ઓછું ઊંઘતા હતા અને સવારના સમયે તેઓ ઇસ્તિગ્ફાર કરતા હતા.)

- જ્યારે તમે સવારે ઊઠો તો તમારા માબાપને ‘અરસલામો અલૈકુમ’ કહો અને તેમને પૂછો

કે તમે તેમની શું સેવા કરી શકો છો.

- સવારે સ્કૂલમાં કે કામે જતાં પહેલાં કુરઆને મજીદની તિલાવત કરો.

રસૂલુલ્લાહ (સ.) ફરમાવે છે કે, “કુરઆનની તિલાવત વડે તમારા ઘરોમાં નૂર પ્રગટાવો. તમારા

ઘરોને અંધારી કોટડી ન બનાવી દો કારણ કે જે ઘરોમાં નિયમિત તિલાવત થાય છે ત્યાં

અલ્લાહની રહેમત વરસે છે અને તે ઘરવાળા સુખ અને શાંતિથી જીવે છે અને અર્શ ઉપરની

મખ્લૂકને એ ઘર એવી જ રીતે નૂરાની દેખાય છે કે જેવી રીતે દુનિયાની મખ્લૂકને તારાઓ દેખાય છે.”

એક અન્ય હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.) ફરમાવે છે કે, “તમારામાંથી સૌથી સારો એ છે કે જે પોતે કુરઆન શીખે અને બીજાઓને શિખવાડે.”

- ગરીબોની મદદ કરો.

બધાને અલ્લાહની મદદ મળે છે અને અલ્લાહ એવા લોકોને પસંદ કરે છે કે જે બીજાઓની સાથે રહેમદિલીથી વર્તન કરે છે અને તેમની મદદ કરવા માટે સતત કોશિશ કરતા રહે છે.

- સદકો આપવો.

અલ્લાહે તમને દોલત આપી છે એટલે તમે તેને ગરીબોને આપીને અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરો.

- સમયસર નમાઝ પઢો.

આપણા છઠ્ઠા ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે કોઈ સમયસર નમાઝ નથી પઢતો તે અમારામાંથી નથી.”

- હંમેશાં સાચું બોલો.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “બાતિલને છોડી દો અને હક બોલવાને પોતાની ટેવ બનાવી દો.”

કહેવામાં આવે છે કે જુદ્દાણું બધી બૂરાઈઓને જન્મ આપે છે કારણ કે જ્યારે તમે જુદ્દું બોલો છો ત્યારે તમે બીજી બૂરાઈઓ પણ કરતા થઈ જાઓ છો.

- મહેમાનનવાજી કરો.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જ્યારે અલ્લાહ કોઈ પરિવાર સાથે ભલાઈ કરવા ઇચ્છે છે તો તેની પાસે એક ભેટ મોકલે છે, એ ભેટ એક મહેમાનના સ્વરૂપમાં હોય છે કે જે પોતાની સાથે અલ્લાહ પાસેથી રોજી લઈને આવે છે અને જ્યારે તે પાછો જાય છે તો પરિવારજનોના ગુના ધોઈને જાય છે.”

તેનો અર્થ એ કે મહેમાન પરિવારજનોને નેક અને ઉદાર બનવાનો મોકો આપે છે, જો પરિવારજનો સારી રીતે મહેમાનનવાજી કરે તો તેઓ અલ્લાહની રઝા પામે છે અને તેની રહેમત વડે તેમના ગુનાઓની મગફરત થાય છે.

- જમતાં પહેલાં અને જમ્યા પછી હાથ ધુઓ.
- હંમેશાં તહારતની હાલતમાં રહો.

હંમેશા વુઝૂ કરીને જ સૂઓ, જમો, કુરઆનની તિલાવત કરો અથવા નમાઝ પઢો.

- જમાઅતમાં નમાઝ પઢો.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો તમે નમાઝ પઢી ચૂક્યા હો અને એવી મસ્જિદમાં જાઓ કે જ્યાં નમાઝ થઈ રહી હોય તો અલ્લાહની રજા પામવા માટે જમાઅતમાં તે નમાઝ ફરીથી પઢો.”